ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

№ 46(5228)
Субота,
21 красавіка
2001 года

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Кошт у розніцу — 50 руб.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Раніцай — матэматыка, пасля абеду — спевы

Я, настаўніца сельскай базавай школы Бярозаўшчыны, вельмі востра і балюча адчуваю тыя праблемы, якімі перанасычана цяпер школа. Маючы даросную дачку і маленькага сына-першакласніка, якому яшчэ вучыцца і вучыцца, як педагог і як маці я не магу мірыцца з тым, што ёсць і што нас чакае. Нягледзячы на шматлікія складанасці, наша школа ўсё ж дае ядрэнныя веды вучням. Штогод лепшыя з іх становяцца навучэнцамі і студэнтамі сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных устаноў, а выдатнікі, як правіла, і ў ВНУ займаюцца на "выдатна" і атрымліваюць дыпломы з адзнакай.

Аднак вялікая вучэбная перагрузка, страта цікавасці да вучобы наогул і адсутнасць магчымасці сапраўды ўсебакова развівацца прымусілі мяне задумацца. Тое, што я прапаноўваю, на першы погляд можа здацца ненавуковым, але, лічу, толькі на першы погляд, бо вынікам будзе рэалізацыя на справе асноўных задач рэфармавання школы. І не бяда, што на пачатку ў такім рэжыме змогуць працаваць далёка не ўсе сельскія школы. Затое яны стануць яскравым прыкладам школы будучага на сяле.

Па-першае, я прапаную сельскую школу, дзе на другой ступені (5-9(10) класы) па 10-12 (і менш) вучняў у класе, лічыць малакамплектнай. Сёння вельмі часта ўжо малакамплетнай з'яўляецца пачатковая школа (у нашай школе — гэта 2-4 класы), калі настаўніца працуе адначасова з абодвума класамі па фізічнай культуры, музыцы, тэхналогіі і дызайне і асобна — па астатніх прадметах.

Дык вось, я прапаную па такіх прадметах, як фізічная культура, музыка, выяўленчае мастацтва і працоўнае навучанне ўвесці методыку малакамплектнай школы: 1 камплект — 5-6 кл.; 2 камплект — 7-8 кл.; 3 камплект — 9-(10) кл., калі агульная колькасць вучняў аднаго камплекта не перавышае 20 (24) вучняў.

Гэта дасць магчымасць удвая вызваліць колькасць гадзін настаўніку і ў вучэбным раскладзе, або ўдвая павялічыць гадзіны на дадзеныя прадметы, праўда, у выглядзе гурткоў, секцый (ужо рознаўзроставых): музыка — хор (5-9(10) кл.), фізкультура (дзяўчынкі — гімнастыка, хлопчыкі — футбол). Да таго ж гэта дапаможа ў рамках вучэбнага плана знізіць агульную нагрузку на аднаго вучня, а ў будучым прывядзе да пяцідзёнкі.

Па-другое, на маю думку, гэта павінна павысіць цікавасць, інтарэс да школы, да асобных прадметаў, бо школьны кампанент будзе выкарыстоўвацца толькі на першарадныя прадметы.

Па-трэцяе, відавочна скароціцца фінансаванне. Толькі, я лічу, розніцу неабходна ўсё роўна накіроўваць у школу на яе матэрыяльную "падтрымку" (пры такім рэжыме яна так патрэбна!).

Па-чацвёртае, з'явілася б магчымасць зусім іншага падыходу да раскладу ўрокаў. Зніклі б першыя і другія ўрокі музыкі, фізкультуры і г.д. Вучэбны дзень дзяліўся б на дзве часткі: да абеду (першая змена), калі вучні, маючы найбольш высокую працаздольнасць, засвойвалі б азы матэматыкі, хіміі, фізікі, гісторыі, мовы і г.д.; затым вялікі перапынак — абед (у нашай школе ён доўжыцца 45 хвілін), пасля абеду (другая змена), калі дзеці, замяніўшы не толькі ранцы на мальберты, нотныя сшыткі і спартыўныя сумкі, але і школьную форму на больш лёгкую і зручную, прыйдуць у школу, дзе іх чакалі б любімыя (праверана жыццём) фізкультура і гуртук па спевах, спевы і секцыя па фізкультуры, выяўленчае мастацтва і гурток "Умелыя рукі", працоўнае навучанне і гурток "Юны мастак". Кожны вучань будзе зацікаўлены гуртковай работай, ды яшчэ і ў рамках заняткаў — да 15.30 гадзін. Субота — творчы дзень у прамым сэнсе. Гэта і выхаваўчая работа (калі спартландыі, спаборніцтвы, спартыўныя святы ці конкурсы песень і выставы юных мастакоў патрабуюць удзелу і класных кіраўнікоў, і кіраўнікоў гэтых гурткоў), і работа гурткоў, секцый, факультатываў ці заняткі па выбары ці інтарэсах.

Дарэчы, у будучым лічу мэтазгодным класнае кіраўніцтва ажыццяўляць з класам-камплектам, не ўшчымляючы пры гэтым настаўніка матэрыяльна.

Такім чынам, выкарыстоўваючы такую спецыфічную асаблівасць сельскай школы, як малакамплектнасць, можна ўдвая павялічыць колькасць гадзін па фізічнай культуры, музыцы, выяўленчым мастацтве і працоўным навучанні.

Вось такія мае прапановы. Яны павінны зацікавіць усіх, каму неабыякавы лёс сельскай школы. Адзінае, што не можа дазволіць рэалізаваць яе, дык гэта адсутнасць настаўнікаў-спецыялістаў, г.зн. настаўнікаў музыкі, выяўленчага мастацтва, фізічнай культуры. Сумяшчальнікі для гэтага не падыдуць.

Я запрашаю сваіх сельскіх калег выказаць свае меркаванні, унесці новыя ідэі, і тады разам мы падыдзем не на словах, а на справе да сапраўднага рэфармавання сельскай школы. А спяшацца трэба, каб ужо на нашым форуме не проста абмяркоўваліся гэтыя праблемы, а прымаліся адпаведныя рашэнні і пастановы.

Ніна АНТАНОВІЧ,
настаўніца гісторыі вышэйшай катэгорыі.
Бярозаўскі раён.

Мяркуйце самі

Ці не занадта?

Пішу ўпершыню. Прачытала неяк у адным з нумароў думку настаўніка Сяргея Кімавіча Скурата, што "варта было б узмацніць кантроль за вынікамі настаўніцкай дзейнасці" і нават здзівілася, што ён лепш працуе, калі яго кантралююць.

Хацелася б выказаць і свае думкі наконт кантролю працы настаўніка.

У мінулым навучальным годзе ў нашай базавай школе прайшла франтальная праверка па выкарыстанні настаўнікамі новых педтэхналогій. Правяралі нас на працягу тыдня. Наведвалі ўрокі, глядзелі планы, рабілі кантрольныя зрэзы, правяралі дакументацыю. Некаторых настаўнікаў пахвалілі, а некаторым зрабілі заўвагі.

І вось праз год работнікі раённага аддзела адукацыі прыязджаюць у школу зноў, каб паглядзець, як мы папрацавалі над ліквідацыяй сваіх недахопаў. Зноў — наведванне ўрокаў, праверка дакументацыі, планаў, кабінетаў, кантрольныя зрэзы...

На педагагічнай нарадзе падвялі вынікі. Адзначалася шмат станоўчага, недахопы амаль усе ліквідаваны, але з'явіліся новыя.

Паўстае пытанне: як жа праверыць работу настаўніка? І ці здольны настаўнік выканаць усе патрабаванні? Мне так здалося, што проста фізічна ён не можа гэта зрабіць.

Мяркуйце самі.

Я працую настаўніцай беларускай мовы і літаратуры. У мяне 24 гадзіны і класнае кіраўніцтва ў 8 класе. Наша школа ў гэтым годзе працуе па новай дзесяцібальнай сістэме. Шмат часу спатрэбілася, каб адаптавацца да яе.

Акрамя таго што я як настаўнік-прадметнік кожны дзень павінна праверыць сшыткі па мове, а то і па літаратуры, напісаць рабочыя планы, падрыхтаваць дыдактычны матэрыял да ўрокаў, пацікавіцца метадычнай літаратурай, узяўшы на ўзбраенне нешта новае, я павінна яшчэ (не ведаю, як гэта назваць) аналізаваць зробленае і запісваць усё гэта. Я павінна не толькі праверыць дыктанты, але і прааналізаваць памылкі, падлічыць, колькі "5", "4", "3" і "2", вылічыць гэта ўсё ў працэнтных адносінах і занесці ў табліцу. І так у кожным класе па кожнай кантрольнай рабоце. Потым трэба начарціць графікі, паглядзець, хто з вучняў "падняўся", хто "апусціўся", вызначыць сярэдні бал і г.д. Можа гэта і трэба, і я з цікавасцю займалася б такой працай, каб гэтыя табліцы, графікі былі гатовы для занясення вынікаў. А то ж трэба ўсё начарціць ад рукі. Аформіць эстэтычна і пакласці ў папку. У кабінеце ж павінны быць яшчэ папкі па рэформе школы, аўдзіраванні і інш. Нічога гатовага няма. Рабі сам. Ад рукі напішы, размнож, бо ў школе няма нават камп'ютэраў для ўрокаў інфарматыкі, не то што іншай сучаснай тэхнікі.

Абурае мяне тое, што я як класны кіраўнік, які атрымлівае за гэту работу ў месяц 28800 руб. (у класе ўсяго 13 вучняў), павінна скласці план выхаваўчай работы на год, на месяц, спланаваць работу з цяжкімі вучнямі, з неспрыяльнымі сем'ямі, работу з бацькамі, саставіць карту выхаванасці кожнага вучня. І ажыццявіць усё гэта на практыцы. На кожную гадзіну ўзаемін павінен быць напісаны рабочы план і сцэнарый правядзення. А яшчэ ж бацькоўскія сходы, адкрытыя ўрокі і выхаваўчыя гадзіны. Паўтаруся, што гатовага нічога няма. Можна было б карыстацца нейкімі расійскімі метадычнымі часопісамі, але ж школа ў нас беларускамоўная.

Дык ці можна ўсё гэта выканаць з адной ручкай у руках? Мы ж не толькі настаўнікі, але і бацькі. У мяне асабіста трое дзяцей, жывём у сельскай мясцовасці, трымаем гаспадарку, апрацоўваем агарод, бо на настаўніцкую зарплату і зарплату калгасніка цяпер не пражывеш. Ільготамі ніякімі не карысталася ні разу, хоць і лічыцца наша сям'я шматдзетнай.

Дык ці трэба ўзмацняць кантроль за настаўніцкай дзейнасцю? Можа даць магчымасць настаўніку больш свабодна працаваць? Кантроль, бясспрэчна, павінен быць. Але хацелася б, каб ён быў больш дасканалы і не патрабаваў ад нас столькі пісаніны.

Настаўнік — звычайны чалавек. А сельскі настаўнік — ён і на полі, і на агародзе, і ў чарзе, каб здаць бульбу ці ягады, і на сенажаці. Але ніхто ніколі з правяраючых не пытае, мабыць, у колькі гадзін настаўнік ідзе дамоў, ці абедае ён, у колькі гадзін кладзецца спаць, што робіцца ў яго сям'і, ці хапае часу на выхаванне сваіх дзяцей. Галоўнае, ён павінен ведаць, як жывуць яго выхаванцы, дзе спяць, што ядуць і г.д.

Ці не занадта многа грамадскасць патрабуе ад беднай, галай школы і такога ж настаўніка?

Валянціна РЫЛАЧ,
настаўніца Ракітненскай базавай школы Лунінецкага раёна.

Конкурс "Настаўнік года-2001"

Ляці, ляці, крыштальны журавель

У мінулы аўторак, 17 красавіка, у мінскім Палацы дзяцей і моладзі адбылося ўрачыстае адкрыццё Рэспубліканскага конкурсу прафесійнага майстэрства педагогаў "Крыштальны журавель-2001" і першае конкурснае мерапрыемства — самапрадстаўленне яго ўдзельнікаў, лепшых прадстаўнікоў самай мудрай і самай гуманнай прафесіі на Зямлі.

Усё было ўрачыста, прыгожа і ўзнёсла. З кветкамі, музыкай, паэзіяй. Поўная зала гасцей. На сцэну выходзяць вядучыя — знаёмыя твары і асобы — дыпламант першага конкурсу "Настаўнік года-91", нязменны вядучы ўсіх наступных настаўніцкіх конкурсаў, выкладчык беларускай мовы і літаратуры, загадчык кафедры Гомельскага музычна-педагагічнага каледжа Святаслаў Генадзьевіч Крупенька. Сёлета яму дапамагала выкладчыца педагагічнай гімназіі № 3 Мінска Карына Аскераўна Адзінец. Традыцыйная афіцыйная частка ўрачыстасці. На фоне класічных гукаў музыкі гучаць вось гэтыя вершаваныя радкі.

Педагог! Ты — як Бог!
Ты патрэбен маёй Беларусі.
Дзеці маці-зямлі не павінны сягоння цярпець!
Уздыміся вышэй у няўмольнай жыццёвай скрусе,
Каб іх чорным крылом не чапіла духоўная смерць.

Запалі светлы зніч!
Узнімі над сабою паходні,
І на ростанях часу, на шалях развейных дарог
Ты надзеі не траць, а надзея, надзея сягоння
На цябе, наш Настаўнік,
На цябе, дарагі Педагог!

Галоўная думка гэтых радкоў пасля гучала з вуснаў усіх выступоўцаў, у тым ліку і афіцыйных асоб, якія прыйшлі на свята педагогаў, каб павіншаваць іх з адкрыццём конкурсу і пажадаць поспехаў і ўдачы. Адкрыў конкурс старшыня арганізацыйнага камітэта, рэктар Акадэміі паслядыпломнай адукацыі, доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар Алег Ігнатавіч Таўгень. Творчасці, вытрымкі і цярпення ў конкурсе, шчасця і плёну на ніве прафесійнай дзейнасці пажадаў настаўнікам-канкурсантам намеснік міністра адукацыі Генадзь Дзям'янавіч Дылян.

Павіншаваць калег і сказаць ім добрыя словы ў дарогу за крыштальным жураўлікам прыйшлі пераможцы папярэдніх конкурсаў — першы ўладальнік "Крыштальнага жураўля" (конкурс "Педагог года-95") былы настаўнік фізікі сярэдняй школы № 1 Драгічына, а сёння — дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, намеснік старшыні Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навукова-тэхнічным прагрэсе, заслужаны настаўнік Беларусі Уладзімір Мацвеевіч Здановіч, а таксама пераможца конкурсу "Крыштальны журавель" 1997 года Валянціна Васільеўна Гінчук.

Работу ўдзельнікаў конкурсу будзе ацэньваць кампетэнтнае журы, якое прадстаўляюць таленавітыя і вопытныя педагогі, метадысты, вучоныя. Узначальвае журы доктар педагагічных навук, прафесар Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя М.Танка Ірына Аляксандраўна Новік. Аб'яўляючы склад журы, у тыя хвіліны яна шчыра прызналася:

— Ведаеце, усё сваё жыццё я прысвяціла адукацыі і ўвесь гэты час марыла, каб у навучальных педагагічных установах быў урэшце рэшт уведзены экзамен на прафесійную прыгоднасць. Гэта было б толькі на карысць справе, якой мы займаемся. У школе павінны працаваць прафесіяналы. Адчуваю, што нас, членаў журы, таксама як і канкурсантаў, чакае цяжкі іспыт, аднак жа для мяне асабіста працаваць з прафесіяналамі заўсёды вялікая асалода і шчасце.

І на самай справе ўдзельнікаў конкурсу "Крыштальны журавель" чакаюць сур'ёзныя выпрабаванні. Кожны з іх прадстаўляе ў журы відэазапіс урока, тэзісы выступлення перад калегамі-настаўнікамі, план-канспект першага конкурснага ўрока, праходзіць псіхолага-педагагічнае тэсціраванне, удзельнічае ў самапрадстаўленні, дасць два ўрокі ў незнаёмым класе. Прычым калі тэму першага ўрока і клас выбірае сам канкурсант, то для другога ўрока гэта робіць журы.

І вось на сцэну вядучыя запрашаюць "віноўнікаў" урачыстасці. Гучыць музыка. У руках настаўнікаў-канкурсантаў — кветкі. Некаму з гэтых дваццаці двух чалавек пашчасціць набраць большую колькасць балаў і стаць першым, некаму з іх трапіць у рукі наша беларуская птушка шчасця — "Крыштальны жураўлік". Але пра гэта мы даведаемся толькі ў чэрвені. А ў той аўторак, 17 красавіка, яны стаялі на сцэне з кветкамі ў руках — такія прыгожыя, усхваляваныя і шчаслівыя! На мой погляд, нехта з выступоўцаў правільна заўважыў, што фактычна вось гэтыя дваццаць два чалавекі і ёсць пераможцы рэспубліканскага конкурсу "Крыштальны журавель-2001". Яны — своеасаблівы абагульнены вобраз настаўніка-наватара краіны. Хіба не так?

Для нашых чытачоў паведамляем іх прозвішчы. Краіна павінна ведаць сваіх герояў.

Ала Уладзіміраўна Арабей, настаўніца геаграфіі сярэдняй школы № 10, Орша, Віцебская вобласць.

Алена Іванаўна Волкава, выкладчыца прадмета "Сусветная мастацкая культура", сярэдняя школа № 5, Салігорск, Мінская вобласць.

Святлана Васільеўна Герасімава, настаўніца геаграфіі сярэдняй школы № 7, Барысаў, Мінская вобласць.

Елізавета Мікалаеўна Давыдзік, настаўніца замежнай мовы, гімназія № 10, Мінск.

Святлана Васільеўна Дзюбенка, настаўніца фізікі, Асіповіцкая гімназія Магілёўскай вобласці.

Галіна Пятроўна Дрокіна, настаўніца геаграфіі, Маладзечанская беларуская гімназія, Мінская вобласць.

Дзмітрый Канстанцінавіч Краўцэвіч, настаўнік геаграфіі, ліцэй БДУ, Мінск.

Алег Леанідавіч Леановіч, настаўнік гісторыі сярэдняй школы № 2, Слонім, Гродзенская вобласць.

Вольга Іванаўна Лугоўская, дэфектолаг, Кадзінская сярэдняя школа, Магілёўскі раён.

Анатоль Эдуардавіч Мацюк, настаўнік фізікі, сярэдняя школа № 1, Ліда, Гродзенская вобласць.

Ала Міхайлаўна Мільман, настаўніца гісторыі, ліцэй № 1, Віцебск.

Ірына Юр'еўна Мітраховіч, настаўніца геаграфіі Парыцкай сярэдняй школы, Светлагорскі раён, Гомельская вобласць.

Алена Аляксандраўна Падрубная, настаўніца рускай мовы і літаратуры, сярэдняя школа № 10, Гомель.

Святлана Іванаўна Палубятка, настаўніца беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 5, Масты, Гродзенская вобласць.

Ніна Уладзіміраўна Сядова, настаўніца пачатковых класаў гімназіі № 1, Светлагорск, Гомельская вобласць.

Святлана Станіславаўна Сідаровіч, настаўніца беларускай мовы і літаратуры гімназіі № 2, Баранавічы, Брэсцкая вобласць.

Сяргей Іванавіч Федарына, настаўнік фізікі сярэдняй школы № 16 Пінска, Брэсцкая вобласць.

Дзмітрый Мікалаевіч Чарапко, настаўнік матэматыкі політэхнічнай гімназіі № 6, Мінск.

Галіна Пятроўна Чумак, настаўніца замежнай мовы сярэдняй школы № 144, Мінск.

Сяргей Леанідавіч Шарыпкін, настаўнік хіміі, Навасёлкаўская сярэдняя школа, Пастаўскі раён.

Вадзім Паўлавіч Шпетны, настаўнік геаграфіі, Ланская сярэдняя школа Маларыцкага раёна.

Святлана Яфімаўна Юргенас, настаўніца геаграфіі гімназіі № 1, Магілёў.

* * *

Аб'яўлены вынікі жараб'ёўкі. Першае на самапрадстаўленне жэрабя выпала настаўнікам Віцебскай вобласці. Па ўмовах конкурсу на самапрадстаўленне канкурсант меў усяго сем мінут, а гэта значыць яно павінна быць лаканічным, ёмкім і навукова абгрунтаваным па змесце, адначасова прыгожа і з густам "апранута" знешне — па форме.

Тое, што перад журы паўстала задача цяжкая, стала зразумела ўжо з першых хвілін выхаду на сцэну першых канкурсантаў. Адзін лепей за другога! І як прыгожа і годна настаўнікі трымаліся на сцэне нягледзячы на хваляванне і стомленасць. Маё суб'ектыўнае меркаванне як назіральніка з боку — усім фіналістам за самапрадстаўленне — аднолькава вышэйшы бал!

Першаму на сцэну давялося выйсці прадстаўніку сельскай школы — настаўніку Навасёлкаўскай сярэдняй школы Пастаўскага раёна Сяргею Леанідавічу Шарыпкіну. Пра першага трэба расказаць чытачам падрабязней. Сяргей Леанідавіч — настаўнік хіміі першай катэгорыі. Скончыў Віцебскі педагагічны інстытут. У сельскай школе працуе пятнаццаць гадоў. Педагагічнае крэда гэтага канкурсанта сфармулявалі яго калегі, група падтрымкі. Яны прадставілі яго асобу як мае быць.

Настаўнік павінен працаваць так, лічыць Сяргей Леанідавіч, каб вучань заўсёды з жаданнем ішоў у школу. На ўроку і ў пазаўрочнай рабоце патрэбна нешта большае, чым падручнік — веды настаўніка. Таму сваім дэвізам фіналіст лічыць: "Ведае той, хто ўсё жыццё вучыцца".

Сяргей Леанідавіч Шарыпкін — настаўнік-эрудыт, дасканала валодае методыкай выкладання свайго прадмета, праяўляе жывы інтарэс да ўсяго новага ў педагагічнай навуцы, актыўна вывучае і ўкараняе ў практыку сучасныя педагагічныя тэхналогіі. Галоўным прынцыпам у рабоце лічыць выхаванне асобы праз веды.

Па ініцыятыве гэтага настаўніка ў школе створаны інтэлектуальны клуб "Палярная зорка", члены якога займаюць прызавыя месцы ў раённых гульнях "Што? Дзе? Калі?" У школе ёсць скарбонка пазнавальных пытанняў па хіміі і сумежных прадметах — фізіцы, біялогіі, гісторыі і геаграфіі. Вучні чэрпаюць з яе веды, без цяжкасцей паступаюць у вышэйшыя навучальныя ўстановы.

— Сяло будзе жыць, — сказаў у час самапрадстаўлення Сяргей Леанідавіч, — пакуль будзе сельская школа.

Увогуле гэты чалавек мне падаўся дзіўным рамантыкам. Працу настаўніка ён параўноўвае з морам. Ёсць нешта падобнае паміж імі, разважаў настаўнік. Падабенства гэтае ён бачыць у глыбіні. Толькі ў працы настаўніка, на яго погляд, усяго тры кіты — вучань, урок і творчасць настаўніка.

Калі я слухала Святлану Іванаўну Палубятка, мне падалося на нейкі момант, што я апынулася ў тэатры. Краналі яе словы, якія ішлі ад сэрца. Святлана Іванаўна, настаўніца беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 5 Мастоў, вучыць сваіх выхаванцаў лагічна мысліць і абстрактна разважаць. Праз сваю работу настаўніца праводзіць прынцып духоўнасці. Дабрыня, ісціна і прыгажосць — тыя вартасныя арыенціры Святланы Іванаўны, якімі яна штодзённа дзеліцца са сваімі вучнямі. Асноўная мэта выкладання беларускай мовы і літаратуры, лічыць настаўніца, уздзеянне на інтэлект, пачуцці, волю, светабачанне і светаразуменне. Яна шырока практыкуе нестандартныя формы заняткаў — урок у форме вуснага часопіса, літаратурныя гасцёўні, урокі-панарамы, урокі-падарожжы, урокі-віктарыны, інтэграваныя ўрокі і інш.

Вучні Святланы Іванаўны добра ведаюць і шануюць беларускую мову, культурныя традыцыі сваіх продкаў. Калегі з цікавасцю знаёмяцца з вопытам яе работы, у які трывала ўваходзіць тэхналогія асобасна арыентаванага навучання.

— Калі чалавек перастае гаварыць на роднай мове, — сказала са сцэны гэтая прыгожая жанчына, — ён перастае быць чалавекам...

А вось як расказваюць пра свайго любімага настаўніка Дзмітрыя Канстанцінавіча Краўцэвіча вучні ліцэя БДУ:

— Ён падобны да горнага крышталю: кожны раз паварочваецца да нас новай гранню, зусім не падобнай да тых, якія мы ўжо бачылі ў ім. І няхай гэтая новая грань будзе ці поспехам у армрэслінгу, ці цудоўным геолагам, ці веданнем, здаецца, усяго, чым жыве свет, — ён зноў і зноў здзіўляе нас, яго вучняў. І часам нават здаецца, што няма такой галіны чалавечай дзейнасці, дзе б наш Дзмітрый Канстанцінавіч не быў прафесіяналам. Настаўнік, які ў сваіх шматлікіх падарожжах наведаў мноства краін з задавальненнем расказвае пра ўсё дзіўнае і цікавае, што бачыў у сваім жыцці. Прычым робіць гэта з уласцівым яму артыстызмам і эмацыянальнасцю. Таму мы, шырока расплюшчыўшы вочы, слухаем, баючыся прапусціць хоць слова, а недзе ў душы недаверліва шэпчам сабе: "Няўжо такое можа быць"? Мы слухаем яго незабыўны голас пад перабор гітарных струн, бачым на футбольным полі, дзе ён разам са сваімі вучнямі ганяе мяч. Без яго не было б традыцыйных турыстычных паходаў штогод. Пра яго ўрокі немагчыма расказаць, на іх трэба пабываць. Трэба вучыць палітычную карту свету, каб потым за адну хвіліну паказаць пяць краін свету і назваць іх сталіцы, трэба слухаць і любіць старую казку пра хлопчыка Хому з прозвішчам Сапіенс, трэба бачыць абаяльную ўсмешку нашага географа і разумець, што немагчыма не ўсміхнуцца яму ў адказ...

Грані Дзмітрыя Канстанцінавіча вялікі, разнастайны, яркі і цікавы. Але як нельга палічыць грані горнага крышталю, так нельга адразу ўсё сказаць і пра нашага настаўніка.

Цудоўна сказана, ці не так?

Вось з гэтых лёгкіх штрыхоў-накідаў да партрэтаў толькі трох канкурсантаў, зусім выпадкова мной узятых, складваецца своеасаблівы (няхай, мабыць, не вельмі выразны) вобраз настаўніка, педагагічнае крэда якога ўкладваецца вось у такую формулу поспеху: інтэлект + супрацоўніцтва + творчасць.

Па меры магчымасці мы раскажам вам пра ўсіх фіналістаў.

Дык няхай поспех на конкурсе спадарожнічае лепшым з лепшых. Ляці, крыштальны жураўлік, ляці да пераможцы!

Святлана БЕНЬ.

НА ЗДЫМКАХ. Самапрадстаўленне: вось такія мы, магіляўчане; формула поспеху настаўніцы фізікі Святланы Васільеўны Дзюбенка з Асіповіцкай гімназіі.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Алімпіяды

Перамога дае шанц

Напрыканцы сакавіка больш за 450 вучняў сярэдніх школ, ліцэяў, гімназій і іншых сярэдніх навучальных устаноў з розных куткоў нашай рэспублікі змагаліся за прызавыя месцы на алімпіядзе па біялогіі, хіміі, фізіцы, матэматыцы. Алімпіяда праводзілася па прадметах уступных экзаменаў у Беларускую дзяржаўную сельскагаспадарчую акадэмію.

Для правядзення алімпіяды былі створаны аргкамітэт пад кіраўніцтвам рэктара акадэміі А.Р.Цыганова і журы па кожным прадмеце на чале са старшынямі прадметных экзаменацыйных камісій уступных экзаменаў.

Алімпіядныя заданні былі складзены такім чынам, што для іх выканання патрабаваліся толькі тыя веды і ўменні, якія не выходзяць за межы праграмы сярэдняй агульнаадукацыйнай школы. Усім удзельнікам была дадзена магчымасць асабіста пераканацца ў правільнасці праверкі і ацэнкі сваёй работы. Работы правяраліся і перапраўляраліся па некалькі разоў, і часам толькі позна вечарам журы канчаткова вызначала прызавыя месцы.

У выніку ўпартай барацьбы вызначыліся 28 пераможцаў першых трох месцаў. Усе яны раней удзельнічалі ці былі пераможцамі гарадскіх, раённых, абласных ці рэспубліканскіх алімпіяд. У будучых абітурыентаў з'явілася выдатная магчымасць паступаць у акадэмію без уступных экзаменаў ці загадзя мець па адным ці некалькіх прадметах адзнакі "выдатна".

У алімпіядзе па фізіцы прынялі ўдзел 50 чалавек: I месца — Аляксей Петрусенка (Горкі, гімназія № 1); па матэматыцы прынялі ўдзел 269 чалавек: I месца — Віктар Клешчанка (Орша, сярэдняя школа № 19); па хіміі ўдзельнічала 66 чалавек: I месца — Віктар Чарнуха (Горкі, гімназія № 1); па біялогіі — 71 чалавек: I месца — Вольга Чарняўская (Бабінецкая сярэдняя школа).

Пераможцы алімпіяды (I месца) пры паступленні ў акадэмію на любыя спецыяльнасці вызваляюцца ад уступнага экзамену па адпаведнай дысцыпліне з выстаўленнем адзнакі "выдатна" і пры іншых роўных умовах маюць перавагу пры залічэнні ў акадэмію. Прызёры, якія занялі II і III месцы, пры паступленні на інжынерныя і біялагічныя спецыяльнасці вызваляюцца ад уступнага экзамену па адпаведнай дысцыпліне з выстаўленнем адзнакі "выдатна".

Вынікі алімпіяды паказалі, што, як правіла, найбольшага поспеху дабіваюцца вучні тых класаў, дзе вядзецца паглыбленая спецыяльная і індывідуальная падрыхтоўка.

Уладзімір ГУДКОЎ,
намеснік старшыні аргкамітэта алімпіяды.

Семінары

Культура патрабуе падтрымкі

Днямі ў Мінскім міжнародным адукацыйным цэнтры адбыўся семінар "Беларусь на парозе трэцяга тысячагоддзя: культурная прастора". Пра існуючыя праблемы ў гэтай тонкай сферы расказалі член прэзідыума Беларускага таварыства культурных сувязей з замежнымі краінамі Леанід Бароўскі і дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь прафесар Ігар Катляроў.

Гэты год, як і былыя, на думку ўдзельнікаў сустрэчы, будзе даволі складаным для тых, хто служыць мастацтву. І справа тут не толькі ў матэрыяльных цяжкасцях, якія церпіць інтэлігенцыя. Галоўная на сёння праблема — у фарміраванні культурнай самасвядомасці ў моладзі. Так, паводле даных рэпрэзентатыўнага даследавання, якія прывёў у сваім выступленні старшыня пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу па адукацыі, навуцы, культуры і навукова-тэхнічным прагрэсе Ігар Катляроў, 52 працэнты апытаных беларусаў лічаць, што наша культура знаходзіцца ў найглыбейшым крызісе. Толькі 3 працэнты маладых людзей размаўляюць на беларускай мове ў транспарце і іншых грамадскіх месцах. Гэтыя лічбы характарызуюць неспрыяльныя абставіны ў гэтай сферы. Праўда, прапаноў, якім чынам прывіць любоў да беларускай мовы, на семінары не прагучала. Але неабходна, лічыць Ігар Катляроў, каб кожны беларус ведаў родную мову, літаратуру без прымянення заканадаўчых мер, каб у чалавека была патрэбнасць у веданні сваіх традыцый і класікаў.

Яшчэ адна з праблем датычыцца камерцыялізацыі мастацтва. У мінулым годзе ў абласных гарадах краіны было праведзена даследаванне кінапракату. На той момант у кінатэатрах Беларусі дэманстраваліся 63 фільмы. З іх 60 — амерыканскія і еўрапейскія, і 3 — краін СНД. Самыя папулярныя фільмы — "Тупы і яшчэ тупейшы", "Шалёныя сабакі", "Воўк джунгляў"...

— Сёння кожны другі малады чалавек у рэспубліцы чытае толькі трылеры і дэтэктывы, — працягваў у сваім выступленні Ігар Катляроў. — Сур'ёзнай класічнай літаратурай захапляюцца вельмі нямногія і ёсць нават тыя, хто не прачытаў ніводнай кнігі на беларускай мове.

І ўсё ж, лічаць выступоўцы, беларуская культура жыве і развіваецца. Прычым для больш паўнацэннага існавання — гэта відавочна — ёй неабходна дапамога дзяржавы. Яна павінна стварыць адпаведныя ўмовы, ліквідаваць многія праблемы. І перш за ўсё гэта датычыцца матэрыяльных пытанняў.

Як заверыў журналістаў Ігар Катляроў, з гэтай мэтай камісія, якую ён узначальвае, распрацавала новы праект закона "Аб адукацыі". Неўзабаве ён будзе вынесены на разгляд парламента ў першым чытанні. У новым варыянце закона прапануецца павялічыць асігнаванні на адукацыю ў бюджэце да 10 працэнтаў, вярнуць сацыяльныя льготы сельскім настаўнікам і павысіць іх зарплату да ўзроўню, які б адпавядаў заробкам кваліфікаванага рабочага.

На жаль, матэрыяльная праблема сёння закранула многія ўстановы культуры. І ў парламенце разумеюць: без фундатараў, без дабрачыннасці багатых людзей мастацтва не выжыве. Таму, як адзначыў Ігар Катляроў, у камісіі мяркуецца распрацаваць закон аб ільготным падаткаабкладанні прадпрымальнікаў і бізнесменаў, якія накіроўваюць заробленыя сродкі на развіццё мастацтва, спорту і іншых сфер культуры. Справа ў тым, што сёння мецэнаты, якія аддаюць частку сваіх даходаў на дабрачынныя патрэбы, абавязаны яшчэ і плаціць з іх падаткі. "Гэта несправядліва, — лічыць Ігар Катляроў, — і будзе вельмі крыўдна, калі мы нават у гэтым не знойдзем падтрымкі ў дзяржавы".

Ігар КАНДРАЛЬ.

Падлеткі

Патрэбна дзяржаўная праграма

Негатыўныя сацыяльныя працэсы больш за ўсё ўплываюць на дзіця. Жаданне хутка стаць моцным, багатым, прыгожым часам паспяхова ўзрошчваецца не без дапамогі "настаўнікаў" лёгкіх заробкаў. Ашуканства, фарцоўка, паборы грошай з малодшых і слабых — з'явы, якія сталі ўжо даволі распаўсюджанымі ў школьным асяроддзі.

Вучняў, схільных да асацыяльных учынкаў, педагогі, вучоныя адносяць да групы рызыкі. Дзеці рызыкі з-за сваіх псіхафізічных асаблівасцей, сацыяльнай запушчанасці часцей за ўсё не спраўляюцца з навучальнай праграмай, канфліктуюць з бацькамі, настаўнікамі, часта кідаюць заняткі ў школе, папаўняюць рады непаўналетніх з рознымі формамі дэвіянтных паводзінаў. Канчаткова вынік сумны. Колькасць правапарушэнняў сярод школьнікаў расце, г.зн. злачыннасць маладзее.

У крыміногеннае асяроддзе ўцягваюцца малалетнія. Колькасць правапарушальнікаў 11-14-гадовых павялічваецца з кожным годам. Сёння мы гаворым пра выбух дзіцячай безнагляднасці. Для нас сталі звычайнымі дзеці, якія жабруюць на вуліцы, а таксама ў падземных пераходах; дзеці з бацькамі-бежанцамі, якія жывуць на вакзалах; чарада цыган, што абіраюць падарожных. Кожны год дзесяткі тысяч дзяцей уцякаюць з сем'яў, дзіцячых навучальна-выхаваўчых устаноў і становяцца ахвярамі ці ўдзельнікамі злачынстваў. І хаця афіцыйнай статыстыкі дзіцячай безнагляднасці не вядзецца, але, па падліках спецыялістаў, такіх дзяцей — дзесяткі, тысячы.

Сёння існуе ахоўна-абаронная канцэпцыя прафілактыкі негатыўных паводзінаў непаўналетніх.

Асноўныя яе прынцыпы заключаюцца ў тым, што адміністрацыйна-прававыя метады заменены гуманнымі ўзаемінамі з выхаванцамі. Вядучая роля адводзіцца медыка-псіхолага-педагагічнай дапамозе і падтрымцы дзяцей групы рызыкі, карэкцыі і рэабілітацыі непаўналетніх з рознымі формамі сацыяльнай і псіхічнай дэзадаптацыі. Гэты новы, нетрадыцыйны падыход выкліканы сацыяльна-псіхалагічнымі і медыка-біялагічнымі фактарамі. Многія дзеці яшчэ ў дашкольным узросце маюць патрэбу ў дапамозе ўрачоў-педыятраў, псіханеўролагаў, псіхатэрапеўтаў, а асобныя з іх, калі пачынаюць хадзіць у школу, маюць парушэнні асяродзевай адаптацыі. Гэтыя дзеці з-за фізічнай і псіхічнай паслабленасці характарызуюцца дысгарманічным развіццём, паніжанай навучальнасцю і працаздольнасцю.

Відавочна, што дзеці групы рызыкі — не менш трывожная катэгорыя дзяцей, чым дзеці-інваліды, дзеці з анамаліямі ў развіцці. Ім патрэбна наша своечасовая дапамога і падтрымка, і, адпаведна, — дадатковыя фінансавыя выдаткі, якія сёння на гэтыя патрэбы дзяржавай не ўлічваюцца.

Сёння ўстановамі адукацыі назапашваецца некаторы вопыт карэкцыйнай работы і педагагічнай рэабілітацыі дзяцей і падлеткаў групы рызыкі. Спецыялістамі праводзіцца карэкцыйна-рэабілітацыйная работа з дашкольнікамі, дыягностыка дзяцей, псіхалагічная і педагагічная карэкцыя. Працуюць педагогі-псіхолагі, медыка-псіхалагічныя кансультацыйныя пункты. Выкананне праграмы для такіх дзяцей вядзецца пад кантролем псіхолагаў, вопытных педагогаў.

Відавочны факт: у наш час мы павінны больш увагі надаваць мнагадзетным сем'ям, мацярынству і дзяцінству, мець трывалую праграму сацыяльнай падтрымкі анамальнага дзяцінства.

Дзіця выхоўваецца не толькі ў школе, яго фарміруе і навакольнае асяроддзе. Цяпер мы ўсё часцей бачым дзейнасць сацыяльных педагогаў, педагогаў-псіхолагаў. Гэтыя спецыялісты ўвайшлі ў штаты школ зусім нядаўна. Вялікую дапамогу могуць аказаць: тэлефон даверу, служба міласэрнасці, цэнтры сацыяльна-псіхалагічнай і працоўнай адаптацыі дзяцей, дыягнастычны комплекс, прытулак для непаўналетніх і малалетніх дзяцей. Поспехі будуць тады, калі будуць праблемы вырашацца комплексна, на ўзроўні зацікаўленых ведамстваў, органаў сацабароны, унутраных спраў, аховы здароўя і інш. Узаемадзеянне гэтых арганізацый магчыма на аснове адзінай дзяржаўнай праграмы.

Расціслаў ШЧАСНЫ,
настаўнік гісторыі і грамадазнаўства вышэйшай катэгорыі сярэдняй школы №1 Смаргоні, кіраўнік педпрактыкі студэнтаў БДПУ імя М.Танка, кандыдат педагагічных навук,
Арцём СМІРНОЎ,
студэнт-практыкант V курса гістарычнага факультэта БДПУ імя М.Танка.

Выхаванне: новыя падыходы

Радасць узаемінаў

Сацыялагічныя апытанні даюць даныя, якія гавораць самі за сябе: 7,8 працэнта педагогаў абвінавачваюць сям'ю ў тым, што дзіця яна не выхоўвае. У той жа час бацькі не вельмі радасна ацэньваюць дзеянні педагогаў. На якіх жа асновах павінны складвацца ўзаеміны настаўніка і сям'і, каб выхаванне дзяцей было паспяховым і дапамагала ўдасканаленню лепшых якасцей дзіцяці? На гэтае пытанне даў адказ В.А.Сухамлінскі: "Як мага менш выклікаў у школу маці і бацькоў для маральных натацый дзецям, для запалохвання сыноў бацькоўскай "моцнай рукой", для папярэджання аб небяспеках, "калі і далей так будзе працягвацца...", — і як мага больш такога духоўнага абмену з бацькамі, які прыносіць радасць маці і бацьку. Усё, што ў дзіцяці ў галаве, у душы, у сшытку, дзённіку, — усё гэта мы павінны разглядаць з пункту гледжання ўзаемінаў дзяцей і бацькоў. І зусім недапушчальна, каб дзіця прыносіла маці і бацьку адны непрыемнасці — гэта ненармальнае выхаванне".

Сям'я — гэта частка грамадскай сістэмы. Педагог, які працуе з калектывам вучняў, павінен добра сабе ўяўляць тыпалогію сем'яў, паводле каштоўнасных арыентацый. Навошта гэта інфармацыя педагогу? Каб вызначыць, які тып сямейных узаемінаў уплывае на дзіця, яго развіццё, характар, на паводзіны. На думку Макаранкі, "агульны тон сям'і" ўздзейнічае на дзіця незалежна ад аб'ектыўных жаданняў бацькоў, часта нават насуперак гэтым жаданням.

Часам бацькі стараюцца схаваць ад дзяцей свае спрэчкі. Але дзіця вельмі чуйнае да любога праяўлення хлусні і падману. Таму існуе заканамерная сувязь паміж псіхалагічным кліматам і вынікамі выхавання дзяцей: моцная, сапраўды маральная сям'я выхоўвае прамы і шчыры характар.

Першая задача класнага кіраўніка і бацькоў — абараніць дзіця, стварыць умовы для свабоднага развіцця яго духоўных і фізічных сіл. Бацькі і вучань не павінны баяцца расказаць класнаму кіраўніку пра свае трывогі, якія тычацца вучобы альбо развіцця. На сённяшні дзень у дзяржаве практычна здаровыя толькі 14 працэнтаў дзяцей; 50 працэнтаў маюць адхіленні ў здароўі; 35 працэнтаў маюць хранічныя захворванні; стойкія неўрозы назіраюцца ў 20 працэнтаў дзяцей; 3 працэнты вучняў — наркаманы са стажам. Фізічнае здароўе (альбо нездароўе) уплывае на працаздольнасць вучня, яго пазнавальную дзейнасць.

Вось якую работу можна праводзіць класнаму кіраўніку ў гэтым накірунку:

* адукацыя дзяцей, бацькоў па праграме "Здароўе";
* далучэнне да гэтай дзейнасці настаўніка фізкультуры, бацькоў;
* арганізацыя сустрэч з урачамі;
* падрыхтоўка і правядзенне цікавых класных мерапрыемстваў.

Другі напрамак дзейнасці класнага кіраўніка — узаеміны. Увайсці ў сферу ўзаемінаў дзяцей між сабой, дзяцей і бацькоў, зразумець ролю кожнага ў іх, навучыць карэкціраваць узаеміны паміж дарослымі і дзецьмі — найважнейшая функцыя выхавальніка.

Трэці напрамак дзейнасці класнага кіраўніка — спрыянне фарміраванню ўменняў вучняў.

На што трэба звярнуць увагу:

а) на выпрацоўку сумесна з сям'ёй адзінай тактыкі ў развіцці вучэбных уменняў вучня;

б) на правядзенне мерапрыемстваў, якія пашыраюць кругагляд і пазнавальныя інтарэсы вучня;

в) на правядзенне псіхолага-педагагічных кансіліумаў, якія распрацоўваюць праграмы карэкцыі агульнавучэбных уменняў асобных вучняў і ўсяго класа;

г) на арганізацыю класных гадзін па ўдасканаленні ў вучняў вучэбных уменняў і магчымасцяў.

Чацвёрты напрамак дзейнасці класнага кіраўніка — гэта сям'я. Класны кіраўнік павінен памятаць, што пры выхаванні вучня ён уплывае ў першую чаргу на выхаваўчы патэнцыял сям'і. Нам неабходна ведаць, якая сфера матэрыяльнага быцця дзіцяці, які лад яго жыцця. Тут увагу трэба звярнуць на:

* вывучэнне сямейнай атмасферы вучня, характару яго ўзаемінаў з іншымі членамі сям'і;
* псіхолага-педагагічную адукацыю бацькоў праз сістэму бацькоўскіх сходаў, кансультацый, гутарак;
* арганізацыю і сумеснае правядзенне мерапрыемстваў з удзелам дзяцей і бацькоў;
* абарону інтарэсаў і правоў дзіцяці ў так званых цяжкіх сем'ях.

Увогуле, работа з сям'ёй можа стаць крыніцай радасці і задавальнення ад узаемных кантактаў і для класнага кіраўніка, і для бацькоў. Дасягненне такой якасці ўзаемінаў у многім залежыць ад настаўніка, яго пазіцыі, псіхалагічных ведаў, мудрасці.

Алена ПАНАМАРОВА,
педагог-выхавальнік гімназіі №1 Баранавічаў.

Падзелім іх боль

Вяртанне ў адну сям'ю

Ці патрэбны нашаму грамадству людзі хворыя, бездапаможныя (інваліды ў тым ліку)? Добра вядома, як паступілі б з імі ў спаражытнай Спарце ці фашысцкай Германіі. У былой савецкай дзяржаве іх проста хавалі ад людскіх вачэй, імкнуліся нікому не паказваць.

У XXI стагоддзі прыкметай цывілізаванасці грамадства лічыцца добразычлівае стаўленне да тых, каму лёс наканаваў пакуты. Праблема чалавека, які не можа рухацца, чуць, бачыць, абслугоўваць сябе, востра перажываецца і абмяркоўваецца ў сучасным свеце. Праводзіцца актыўная работа па змяненні жыццёвай прасторы, каб гэтыя людзі адчувалі сябе раўнапраўнымі членамі грамадства. Аўтатранспарт і падземныя пераходы ствараюцца з улікам патрэб інвалідаў-калясачнікаў, пешаходныя пераходы і бібліятэкі — для інвалідаў па зроку і г.д.

Гэта ўсё матэрыяльныя доказы змянення адносін грамадства да праблем хворага, бездапаможнага чалавека. Змяняць знешні свет заўсёды прасцей, чым змяняць унутраны. Цяпер жа мы вучымся сябраваць і навучаць гэтых людзей.

Кожнае дзіця можна навучыць

Партызанскі раён у Мінску — адзін з найбольш прамысловых у горадзе. І гэта таксама ўплывае на тое, што тут назіраецца павелічэнне колькасці дзяцей, якія маюць патрэбу ў спецыяльнай кваліфікаванай дапамозе. Вось што гавораць лічбы: у 1996 годзе было 650 дзяцей з асаблівасцямі ў развіцці, а ў гэтым — іх ужо 1464, дзяцей-інвалідаў са 183 чалавек стала 246. Тлумачэнняў такому хуткаму росту шмат: народжаная і набытая дзіцячая анамалія, якая якраз і выклікана неспрыяльнай экалогіяй (Чарнобыль не трэба забываць таксама), родавыя траўмы, інфекцыі ў малым узросце, дрэнныя паводзіны цяжарнай жанчыны, нездавальняючыя ўмовы жыцця дзяцей і г.д. Медыкі заўсёды нас папярэджваюць — лепш змагацца з прычынай, бо яна можа выклікаць невылечную хваробу. Але згадзіцеся — людзей мала трывожыць тое, што ў іх не баліць. І калі, дзякуй Богу, у вашай сям'і такога гора няма, то 10 працэнтаў дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця ад усёй колькасці дзяцей-беларусаў — ці ж гэта не прычына, каб біць у званы?

Жыццё дзяцей-інвалідаў і дзяцей з рознымі адхіленнямі ў развіцці зусім не падобнае на жыццё здаровага дзіцяці. Вельмі часта іх душэўныя пакуты мацнейшыя за фізічны боль, які ім даводзіцца цярпець. Таму ім зусім не патрэбны нашы жаль і перажыванні. Яны хочуць адчуваць нашу ўвагу, разуменне, любоў. Агульнавядома, што чым раней хворае дзіця будзе атрымліваць не толькі медыцынскую дапамогу, але і псіхолага-педагагічную, тым больш эфектыўнымі будуць вынікі.

У Партызанскім раёне існуе цэласная сістэма спецыяльнага навучання і выхавання. Тут навучаюць усіх дзяцей, усіх, незалежна ад дыягназу і складанасці захворвання. У раённую сістэму спецыяльнага навучання ўваходзяць 30 спецыяльных груп у дашкольных установах, 10 школьных дэфекталагічных пунктаў, 27 інтэграваных класаў, 6 інтэграваных класаў першай мадэлі, 2 спецыяльныя класы ў масавых школах, 12 дзяцей навучаюцца на даму па спецыяльных праграмах, школа-інтэрнат № 3 для дзяцей з затрымкай псіхафізічнага развіцця, школа-інтэрнат № 13 для слабачуючых і глухіх дзяцей, а таксама Цэнтр карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі.

У спецыяльнай адукацыі, як і ва ўсёй нашай сістэме адукацыі, зараз адбываюцца пераўтварэнні. Рэформа пачалася два гады таму з арганізацыі падрыхтоўчых класаў. Кожнае дзіця вучаць з улікам яго здольнасцей, і Партызанскі раён зараз працуе над стварэннем неабходных умоў. Многае ўжо зроблена. Менавіта таму ў Партызанскім раёне ў канцы сакавіка праводзіўся семінар, дзе разглядаліся пытанні абароны правоў дзяцей з асаблівасцямі развіцця і дзяцей-інвалідаў. Пазнаёміцца з напрацоўкамі педагогаў раёна былі запрошаны М.С.Ціцянкоў, начальнік упраўлення адукацыі Мінгарвыканкама, Т.П.Кунцэвіч, вядучы спецыяліст Міністэрства адукацыі, загадчыкі ўсіх раённых аддзелаў адукацыі горада, В.А.Саут, старшыня асацыяцыі дапамогі дзецям-інвалідам і маладым інвалідам.

Адміністрацыя Партызанскага раёна, якая праводзіла гэты семінар, правільна арганізавала яго работу. С.А.Босая, начальнік раённага аддзела адукацыі, пазнаёміла з раённай сістэмай спецыяльнай адукацыі. Удзельнікі семінара атрымалі таксама пакет дакументаў, каб глыбей асэнсаваць лічбы і факты. Большая частка часу была адведзена наведванню ўстаноў, якія працуюць з дзецьмі. Гэта Цэнтр карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі, дзіцячы садок № 260, школа-інтэрнат № 3.

Без эмоцый не абысціся пры расказе аб рабоце гэтых устаноў. Невыносна бачыць пакуты хворага маленькага чалавечка. Цяжка становіцца і ад пачуцця жалю, якое ахоплівае цябе. Сапраўды, людзі, якія заўсёды побач з такімі дзецьмі, заслугоўваюць самай высокай пашаны.

Арыентацыя на патэнцыял дзіцяці

Нядаўна Цэнтр карэкцыйна-рэабілітацыйнага навучання і рэабілітацыі называўся па-іншаму. З назвай змяніліся і падыходы да працы. Ён стаў цэнтрам, які аб'ядноўвае вакол сябе ўсю спецыяльную адукацыю раёна. Створана сістэма псіхалагічнай, карэкцыйна-педагагічнай, медыцынскай і фізічнай рэабілітацыі дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця па сацыяльнай адаптацыі і інтэграцыі іх у грамадстве. Асноўным прынцыпам, якім кіруюцца ў цэнтры, з'яўляецца арыентацыя не на дэфект, а на патэнцыяльныя магчымасці дзіцяці. Тут створаны банк даных на ўсіх хворых дзяцей раёна. Спецыялісты лічаць, што ранняе выяўленне хваробы і аказанне хуткай дапамогі дазваляе эфектыўна кампенсаваць парушэнні ў псіхафізічным развіцці, папярэджвае эмацыянальную дэфармацыю асобы ў падлеткавым узросце.

Работнікі цэнтра цяпер працуюць па праграме ранняй інтэрвенцыі дзяцей да 3 год. Яны выкарыстоўваюць самыя эфектыўныя, новыя методыкі і тэхналогіі. Ставяць невялікія п'ескі, гуляюць "у казкі", малююць фарбамі, лепяць фігуры з пяску. Усё гэта свайго роду тэрапія, а зараз дзеці асвойваюць яшчэ і фітатэрапію. Яны, гуляючы, вучацца адчуваць наваколле і выяўляць сябе. У цэнтры сабраны багаты вопыт.

Не абмінулі ўвагай тут і бацькоў хворых дзяцей. Створана школа "Вялікая педагогіка Маленькай краіны", дзе бацькі вучацца карэкцыйнай рабоце з дзецьмі. Але не менш важнае ў гэтай школе тое, што ў ёй маці (таты ў асноўным кідаюць сем'і, калі нараджаецца хворае дзіця) могуць супакоіць сваё сэрца і адпачыць ад цяжкіх перажыванняў.

У цэнтры таксама арганізаваны метадычныя аб'яднанні настаўнікаў і дэфектолагаў інтэграваных класаў, лагапедаў дзіцячых садкоў, дэфектолагаў школ, псіхолагаў. Яго спецыялісты дапамагаюць педагагічным калектывам школ прытрымлівацца асобасна-арыентаванага падыходу ў навучанні на аснове псіхадыягностыкі — складаюць індывідуальныя праграмы і рэкамендацыі для работы з дзецьмі.

Цэнтр адкрыты для ўсіх, і ён рады аказаць паслугу ўсім, хто мае ў ёй патрэбу. Пра людзей, якія працуюць тут, а гэта 36 спецыялістаў, я сказала б, што ўсе яны падаліся мне маладымі, жыццярадаснымі, цёплымі нейкімі, да якіх хацелася прытуліцца. Іх дырэктар Людміла Георгіеўна Дрозд кажа, што ў яе не ўзнікае цяжкасцяў з калектывам, няма клопатаў і з падборам кадраў. Пра тое, што стрымлівае часам работу калектыву, тут асабліва шмат не гавораць. Але цяжкасці ёсць. Педагогі цэнтра вельмі клапоцяцца пра кожнае сваё дзіця. У асноўным яны працуюць з дзецьмі з цяжкай формай разумовай адсталасці і камбінаванымі парушэннямі. З пераездам у другое памяшканне яны "страцілі" інвалідаў-калясачнікаў, якія не могуць дабірацца звычайным гарадскім транспартам. Цэнтр мае вострую патрэбу ў транспарце. Патрэбен ён яшчэ і для тых дзетак, якія навучаюцца на даму, бо спецыялісты цэнтра выступаюць супраць падобнай адукацыі, якая яшчэ больш ізалюе дзіця.

Міласэрнасці вучаць у садку

На нашых педагогаў ускладаецца нялёгкая задача — увесці чалавека-інваліда, чалавека з асаблівасцямі, у наш соцыум. У дашкольных установах і школах дзеці ўжо жывуць і займаюцца разам, у так званых інтэграваных групах і класах. Вопыт, няхай і невялікі, паказвае, што сумеснае правядзенне часу ідзе толькі на карысць і хворым, і здаровым. Адны становяцца дабрэйшымі і больш уважлівымі, другія цягнуцца за мацнейшымі, маюць стасункі з сабе падобнымі. Асноўная ідэя інтэграванай педагогікі — ад інтэграцыі ў школе да інтэграцыі ў грамадстве.

Калі дзеці з інтэграванай групы дзіцячага садка № 206 паказвалі маленькае выступленне, нельга было не заўважыць, як здаровыя спяшаліся паклапаціцца пра сваіх хворых сяброў. Алена Зіноўеўна Ціханава, загадчыца гэтай установы, расказвае, як доўга ёй прыйшлося тлумачыць бацькам і ўгаворваць іх, перш чым атрымаць ад іх згоду. "Страшна, каб гэта ж майму дзіцяці не пашкодзіла", — так бацькі адгароджваліся ад чужых праблем. Цяпер усё інакш. Дзеці-інваліды добра прыжыліся ў садку, іх матулі проста не нарадуюцца. Яны дзякуюць тым людзям, якія навучылі іх дзяцей атрымліваць асалоду ад жыцця.

У 260-м садку — 8 груп, дзве з іх асаблівыя — лагапедычная і для дзяцей-інвалідаў. Работа ў інтэграванай групе будуецца па рэкамендацыях цэнтра. Супрацоўнікі цэнтра тут частыя госці, скажу больш — памочнікі.

Для сваёй спецгрупы ў садку стварылі асобыя ўмовы. За аснову ўзялі методыку М.Мантэсоры. Гэтая жанчына (італьянскі медык-педагог) на пачатку сваёй дзейнасці якраз і працавала з дзецьмі, у якіх былі псіхалагічныя парушэнні. Створаны спецыяльныя развіццёвыя цэнтры, дзе малыя пры дапамозе выхавацеляў атрымліваюць побытавыя і сацыяльныя навыкі. Шмат практыкаванняў па маторыцы рук.

Настаўнікі-пачаткоўцы адзначаюць, што тыя дзеці, якія наведвалі дашкольную ўстанову, лепш паспяваюць, хутка ўліваюцца ў калектыў і больш самастойныя. З улікам таго, што хворых дзяцей у нас з году ў год становіцца ўсё больш, а школа — гэта ў першую чаргу нагрузка на псіхіку дзіцяці, у Партызанскім раёне запланавана (на недалёкую будучыню) увесці ўсеагульную дашкольную карэкцыйна-педагагічную дапамогу. А прыклад 260-га дзіцячага садка стаў добрым прыкладам для пераймання іншымі дашкольнымі ўстановамі. Так мы ўсіх можам навучыць цаніць тое, што маем, — здароўе.

Мастацтва і спорт — лепшыя лекі

Дырэктар школы-інтэрната № 3 Уладзімір Аляксандравіч Сяксяеў для дзяцей з псіхафізічнай затрымкай развіцця гаворыць, што яго дзеці ніякія не хворыя, а ўсяго толькі педагагічна запушчаныя. Напэўна, ён ведае, у чым справа. Усе нашы дзеці-сіроты, пакінутыя дзеці, сапраўды аслабленыя з-за недахопу бацькоўскай любові. Настаўнікі і выхавацелі інтэрната стараюцца яго запоўніць. Тут не робяць усіх аднолькавымі. Здольнасці кожнага ўлічваюцца пры планаванні заняткаў. У інтэрнаце дастаткова яркіх асоб-настаўнікаў (пачынаючы з дырэктара), якія накіроўваюць працэс навучання і выхавання.

Школа мае свой ухіл — фізкультурна-эстэтычны. Спорт тут любяць. Заняткі праходзяць па секцыях — футбол, валейбол, фехтаванне, лёгкая атлетыка. А на першым месцы ўсё ж — баскетбол. Зборная каманда выпускнікоў інтэрната ўдзельнічае ў гарадскіх спаборніцтвах па баскетболу. Узначальвае секцыю вопытны трэнер-педагог І.З.Смушкевіч.

У мастацка-эстэтычных гуртках займаецца больш за 70 працэнтаў выхаванцаў. Тое, што робяць дзеці, — габелен, мяккая цацка, саломка — можа лічыцца высокай мастацкай творчасцю. У гэтым годзе ў школе быў яшчэ адкрыты харэаграфічны клас, у які адбіралі таленавітых дзяцей з усяго горада.

Настаўнік музыкі В.А.Гравер — асабліва цікавы чалавек. Кабінет ён зрабіў уласнымі рукамі з аднаго матэрыялу — дрэва, і памяшканне ўжо шмат год не патрабуе ніякага рамонту. Настаўнік таксама стварыў сваю арыгінальную сістэму навучання музычнай грамаце. Гэта варта пагледзець!

Пераканацца ў тым, што дырэктар казаў праўду, што ўсе дзеці здольныя, можна было, паглядзеўшы канцэрт, які ладзілі выхаванцы інтэрнатаў № 3 і № 13 для глухіх дзяцей. Ролю вядучага цудоўна выконваў хлопчык, які, дарэчы, займаецца ў гімназіі горада, але які па волі лёсу жыве ў інтэрнаце. Цудоўна выканала песню "Каліна" Г.Шчурко, якая з'яўляецца дыпламанткай гарадскога фестывалю эстраднай песні. Трэці інтэрнат поўны талентаў. Падрыхтаваўшы праграму "Край мой, беларускі край" з удзелам усіх гурткоў, творчы калектыў школы атрымаў першае месца ў пятым гарадскім фестывалі дзіцячай творчасці "Вясёлкавы карагод". Дзеткі з 13-га інтэрната, трэба заўважыць, хораша танцавалі. Адсутнасць слыху — не перашкода для развіцця сваіх здольнасцяў. Глухі і слабачуючы чалавек пры правільным навучанні мае ўсе шанцы стаць паўнацэннай асобай.

За інтэграцыю

Педагогам Партызанскага раёна можна падзякаваць за тое, што яны робяць дзеля нашай будучыні. Партызанскі раён знайшоў правільны падыход да вырашэння праблем дзяцей з псіхафізічнымі парушэннямі, інвалідаў. Іх больш не ізалююць, а вяртаюць у нашу агульную чалавечую сям'ю. "Больш не будзем адкрываць новых інтэрнатаў і спецшкол, — сказаў на закрыцці семінара М.У.Аўсеец, намеснік кіраўніка адміністрацыі Партызанскага раёна. — Будзем інтэграваць хворых дзяцей у спрыяльныя ўмовы".

Сваю задачу раён бачыць у тым, каб прывіць сваім жыхарам здаровы лад жыцця, навучыць іх беражліва ставіцца да свайго псіхічнага здароўя.

М.С.Ціцянкоў, начальнік гарадскога ўпраўлення адукацыі, дадаў, што мы павінны рабіць усё магчымае, каб хворых дзяцей станавілася менш. А пра тых, што ёсць, мы абавязкова паклапоцімся, бо гэта справа нашага гонару.

Святлана КІРСАНАВА.

Зззяе хараством лясная кветка

Візітоўкай Запрудскай базавай школы Кобрынскага раёна Брэсцкай вобласці ўжо шмат год з'яўляецца адмысловае разьбярства. Упрыгожанне маленькай сельскай школкі сапраўды вядзецца з вялікім размахам. Дастаткова акінуць вокам, каб падзівіцца майстэрству хлопчыкаў з гуртка "Узор", якім кіруе настаўнік працоўнага навучання Аляксандр Сяргеевіч Ліс. Вопытны разьбяр цярпліва перадае непаседлівым, але цікаўным вучням сакрэты працы з дрэвам.

Ціхая гутарка, цеплыня рук і добры позірк чароўна ператвараюць кожную дошчачку, галінку ў ззяючую хараством лясную кветку, а часам і ў цэлы букет.

Школьныя дзверы — гэта казачныя вароты, якія вядуць вас у класныя харомы; вокны ў іх, нібы нафарбаваныя вочкі маладой дзяўчыны — такія ж светлыя і ўпрыгожаныя вейкамі-багетамі.

А рамкі, кухонныя дошкі, вешалкі, лыжкі... — усе тыя маленькія дробязі, з якіх насамрэч і складаецца ўсё наша жыццё, — таксама зроблены і робяцца яшчэ не заўсёды спрытнымі дзіцячымі рукамі.

Вольга ДУБОВІК.
Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Дзіцячая творчасць

Першы крок у... неба

Якая карпатлівая і захапляючая гэта праца — канструяваць авіямадэль. А ўзнімаецца яна ў неба, слухаецца тваёй каманды — усе пакуты забываюцца ўмомант.

Віктар Катульскі вядзе гурток авіямадэлізму, які працуе ў Цэнтры пазашкольнай работы Ленінскага раёна сталіцы, амаль трыццаць год.

— Заняткі праходзяць, — расказвае Віктар Іванавіч, — тры разы на тыдзень: у панядзелак, сераду і пятніцу. Але самыя дапытлівыя і старанныя гуртакоўцы не прапускаюць магчымасці заглянуць у майстэрню і ў іншыя дні. Не сядзіцца ім дома.

Прымаем у гурток вучняў у верасні. Гэтаму звычайна папярэднічае арганізацыя дзён адчыненых дзвярэй... Своеасаблівыя ўступныя тэсты. Першым заданнем з'яўляецца пабудова звычайнага паветранага змея. Калі ён паляцеў, пераходзім да другога этапа. На працягу прыкладна шасці месяцаў дзеці працуюць над сваёй першай мадэллю. Тэсты дапамагаюць ім вызначыцца, ці змогуць яны займацца ў гуртку, ці ёсць у іх прызванне. А ўжо на занятках яны вучацца працаваць з матэрыялам, карыстацца інструментамі і станкамі.

А як бацькам даспадобы, што іх дзеці ходзяць у гурток, атрымліваюць там веды і практычныя навыкі. Кожную сераду ў гуртку праходзіць дзень здароўя. З раніцы працуем, а пасля дзеці займаюцца спортам — авіямадэлізм патрабуе належнай фізічнай падрыхтоўкі. Інакш запусціць мадэль будзе складана. Калі пасля заканчэння школы вучні паступаюць у вучылішчы з авіяцыйным ухілам, то яны ўжо маюць уяўленне, што такое самалёт, што такое аэрадынаміка.

За гады існавання гуртка створаны мадэлі, якія заўсёды падтрымліваем у адпаведным стане.

Як шчыра падзяліўся Віктар Іванавіч, пры канструяванні мадэлі выкарыстоўваецца і "шпіёнская" дзейнасць, і ўласная практыка, і творчы падыход.

— Калі трэба — прадаўжае ён, — сядзім над кнігамі, даведнікамі. У асноўным дзеці працуюць групамі. Аднак у кожнага вучня ёсць магчымасць праявіць і свае індывідуальныя здольнасці. Нехта мудруе над прапелерам, нехта ўдасканальвае дэталь, а хтосьці гатовы адразу будаваць мадэль. Працуючы, разам, гуртакоўцы пастаянна раяцца адзін з адным.

Праблем шмат. Засмучае, напрыклад, адсутнасць пляцоўкі для правядзення трэніровак. Займаемся на стадыёне. Даводзіцца ўціскацца недзе ў куток. Праблемы, часам, з матэрыялам. Трэба, каб былі пад рукой заўсёды фанера, клей, плёнка, паліва. Мадэлі працуюць на медыцынскім эфіры або на сумесі газы і рыцыны. А запчасткі гуртакоўцы часам набываюць у Ждановічах на рынку.

Самы адказны перыяд заняткаў у гуртку — трэці этап, калі рыхтуемся выступаць на паказальных спаборніцтвах. У канцы красавіка — пачатку мая адбудзецца адкрыццё сезона 2001 года па авіямадэльным спорце.

Традыцыйна спаборніцтвы для сістэм адукацыі праводзіць гарадскі Дом моладзі. На жаль, з-за шматлікіх цяжкасцей мы не заўсёды маем магчымасць выставіць каманду. Але за дапамогай звяртаемся да знаёмых, бацькоў, стараемся, каб абавязкова паўдзельнічаць у спаборніцтве.

Сяргей ЗАБАРОНЬКА,
студэнт журфака БДУ.

22 красавіка — Міжнародны дзень Зямлі

“Хачу бачыць людзей сябрамі жывёл і птушак”

“Мы, людзі, "асуджаныя" быць прыродазаступнікамі, бо адметай разумнасці была й застаецца любоў да прыроды, невычарпальнасць замілаванага пачуцця да яе.

Дзень Зямлі — выдатная магчымасць выявіць і пацвердзіць наша ўдзячнае стаўленне да прыроды, менавіта — дапамагчы ёй. Гэта дзень канкрэтных дзеянняў у абарону навакольнага асяроддзя”.

Акурат гэтымі словамі з выдатнай прыродалюбнай газеты “Белавежская пушча” вырашыла я пачаць свой расповед пра цікавую экалагічную акцыю “Дзень Зямлі. Беларусь — 2001”, якую правялі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь сумесна з Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Рэспублікі Беларусь і грамадскай арганізацыяй ”Беларускі зялёны крыж”.

Падведзены вынікі шасці рэспубліканскіх конкурсаў экалагічнай накіраванасці: фота, малюнка і прыкладной творчасці, экажурналістыкі, малога школьнага экалагічнага праекта, аўтараў і выканаўцаў песень і вершаў сярод школьнікаў, на лепшы літаратурны твор. Дарэчы, наша газета давала падрабязную абвестку пра гэтыя конкурсы.

Такога наплыву дзіцячай творчасці Рэспубліканскі экалагічны цэнтр вучняў даўно не бачыў: больш як тры тысячы работ было даслана на конкурсы, сярод іх калектыўныя працы, створаныя цэлымі групамі вучняў (творы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, літаратурныя зборнікі).

Вынікі экалагічнай акцыі “Дзень Зямлі. Беларусь 2001" засведчылі, як шмат у нас цудоўных, таленавітых, творчых дзяцей, нераўнадушных да сваёй зямлі, прыроды, сапраўдных будучых грамадзян.

Па кожным асобным конкурсе было вызначана 15 дыпламантаў. Яны запрошаны на фінал гэтай экалагічнай акцыі, які адбудзецца 27-29 красавіка ў Мінску. Усе ўдзельнікі атрымалі лісты падзякі ад арганізатараў экалагічнай акцыі. Будзе арганізавана выстава лепшых работ дзяцей, некаторыя рэспубліканскія газеты і часопісы прадаставяць юным творцам свае старонкі.

“Святло тваёй душы” — так называўся конкурс экалагічнай журналістыкі. Вось што расказаў нам пра вынікі гэтага конкурсу член журы, кіраўнік майстар-класа, лаўрэат міжнароднай прэміі Генры Форда, рэдактар газеты “Белавежская пушча” **Валерый Дранчук**:

— Гэты конкурс пацвердзіў простую ісціну — галоўнае для дзяцей не перамога, а ўдзел. Каля трох соцень работ было даслана на конкурс, кожную з іх я прачытаў літаральна па некалькі разоў, падкрэсліваючы самыя арыгінальныя, смелыя думкі. Вызначана 15 лепшых, 10 з іх маюць свае намінацыі (за публіцыстычнасць, адэкватны вобраз, смелы пачатак, патрыятызм, гарачыя пачуцці да зямлі-карміліцы і іншыя). Сярод лепшых работ — відэафільм, спецвыпуск клубнай газеты, калектыўны SOS-плакат, рэпартаж у вершах і, канешне, проста звычайныя сачыненні.

Так, праца Дзяніса Давыдава з Вілейкі атрымала прыз за публістычнасць. У яго творы адчуваецца завершанасць, дасканаласць і арыгінальнасць формы. У намінацыі “За адэкватны вобраз” адзначана невялікая работа дзяўчынкі, якая ўявіла экалагічную пагрозу ў вобразе жаночай рукі з залатымі пярсцёнкамі — сімвалам хцівасці, спажывецкіх адносін да прыроды; гэтая рука як бы засланяе прыроду, яе краявіды. Такім вось чынам дзяўчынка паказала чалавечую хцівасць, з-за якой усе беды, і мне падаўся гэты сімвал вельмі ёмістым і адэкватным.

Конкурс экажурналістыкі быў запатрабаваны менавіта з боку тых школьнікаў, якія мараць стаць журналістамі. Ён даў ім магчымасць праявіць свае творчыя здольнасці. Мяне ўразіў хлопчык з Магілёва Максім Кавалёў. Пры дваровым клубе ён пачаў выдаваць “Цікавую газету”, а нам даслаў яе спецвыпуск — “Родны край”. У гэтым выпадку было вельмі важна падтрымаць такі смелы пачатак, праяву сапраўднай волі юнага творцы.

Некаторыя дзеці паспрабавалі свае сілы ў калектыўных працах: у конкурсе ўдзельнічалі 10 школьных газет, даволі цікавых, са сваімі рубрыкамі, малюнкамі, матэрыяламі рознага жанру.

У звычайных сачыненнях шмат слушных думак, якія сведчаць пра культуру, пэўны ўзровень экалагічнай свядомасці дзяцей, іх уяўленне, што такое экалогія, што адбываецца на нашай зямлі, хто вінаваты і якім чынам вырашаць праблемы аховы навакольнага асяроддзя.

Вельмі важна, каб гэтыя дзеці не “згубіліся”. І трэба, каб Міністэрства адукацыі, грамадскія арганізацыі, газеты знайшлі магчымасць сабраць юных удзельнікаў і распачаць з імі працу, расказаць пра тое, што такое экалагічная журналістыка, як арыентавацца на будучую прафесію. Формамі такога збору могуць быць летнік, фестываль, майстар-клас, семінар, школа экажурналістыкі. З гэтымі дзецьмі трэба мэтанакіравана працаваць. І я хацеў бы, каб яны працягвалі пісаць на экалагічную тэму, займацца сур’ёзным даследаваннем, аналізам экалагічных праблем. У нас сёння няма сапраўднай экажурналістыкі. Многія прозвішчы юных удзельнікаў конкурсу я сабраў у камп’ютэры пад адным файлам: хто, адкуль і пра што напісаў. Усе ўдзельнікі конкурсу адчуюць сябе заўважанымі: яны атрымаюць дыпломы II і III ступені, лісты падзякі, пераможцы — прызы, рэтра-камплекты газеты “Белавежская пушча”.

— “Святло тваёй душы”... Здаецца, што ў самой назве конкурсу гучыць пытанне, на якое патрабуецца адказ. А якое святло дзіцячай душы вас больш за ўсё ўразіла, захапіла?

— У адной дзяўчынкі была вельмі просценькая думка наконт таго, што прырода наша занепадае, губляе сваю красу і першавобразы. І калі так будзе працягвацца далей, разважае яна, то наша зямля страціць паэтаў, бо яны не будуць мець чым захапляцца.

Школьніца з Мазыра Юля А. піша: “Я хачу бачыць людзей сябрамі жывёл і птушак. Як хочацца, каб у нашым горадзе былі ручныя галубы, вавёркі і каб яны не баяліся людзей”.

Святла многа, але разам з тым гэта святло азмрочана трывогай за стан прыроды, за сваё жыццё у ёй. Так, адна дзяўчынка выказала прадчуванне трывогі за сваіх будучых дзяцей, з-за пагрозы, таго, што чыніцца ў прыродзе зараз.

“Нельга забываць, што зямля без гаспадара — круглая сірата”, — піша адзін з аўтараў. Дзеці ўспрымаюць родную зямлю пакінутай, з сірочым лёсам. Роспачы і трывогі ў іхніх творах шмат, адчуваецца, што многае яны не разумеюць. Гэта натуральна для дзяцей.

— Можа ў гэтым няведанні і неразуменні некаторых з’яў і паняццяў у нейкай ступені павінны дарослыя?

— Так, я зрабіў вывад, што, магчыма, і многія настаўнікі не ведаюць, як даваць сваім вучням экалагічныя веды. У большасці работ няма разумення, чаму прырода ў заняпадзе, што да гэтага прыводзіць. Яны вельмі відушчыя, нашы дзеці: прыкмячаюць звалкі, сметнікі ў лесе, тое, што знікаюць птушкі, дрэвы. Яны ўсё гэта бачаць, але не разумеюць, чаму так адбываецца. Пішуць: “Людзі, спыніцеся, людзі, захавайце прыроду!” Лічу, што гэты дзіцячы пасыл не зусім правільны, таму што сённяшні стан прыроды — гэта вынік не заўсёды дальнабачнай палітыкі дзяржавы і безадказнага стаўлення да яе грамадства. Пэўную экалагічную праблему стварае і эканоміка: банкі выдзяляюць грошы на будаўніцтва заводаў, дзяржава адводзіць для іх цудоўнае прыроднае асяроддзе (напрыклад, тое, дзе растуць пракаветныя дубы).

У рэшце рэшт нашых дзяцей трэба выхоўваць грамадзянамі. А грамадзянін павінен разбірацца ў пэўных тэхналогіях абароны нашых прыродных каштоўнасцей, мець дакладнае ўяўленне пра законы, міжнародныя канвенцыі і інш., якія, на жаль, наша краіна часам не выконвае.

Настаўнікі павінны расказваць пра гэта дзецям. Пры знаёмстве з работамі і іх аналізе ў мяне ўзнікла такое адчуванне: нашы вучні аднолькава ўспрымаюць такія паняцці, як радзіма і дзяржава, і не разумеюць, што радзіма — гэта адно, а дзяржава — зусім іншае. Настаўнікам трэба дакладна тлумачыць сэнс гэтых важных слоў і паняццяў.

Вынікі гэтага конкурсу трэба вельмі актыўна “раскручваць”. Чым больш напішуць пра яго, заўважаць юных таленавітых творцаў, тым лепш будзе складвацца іх дзіцячы лёс. У Міністэрстве прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя ёсць аддзел выхавання, які мусіць звярнуць увагу на сваіх патэнцыяльных памочнікаў. Многія грамадскія арганізацыі могуць мэтанакіравана працаваць з гэтымі дзецьмі, стварыўшы пэўныя праекты. Усё залежыць ад энтузіязму дарослых, якога пакуль не стае.

Што датычыць газеты “Белавежская пушча”, то аўтары дасланых работ будуць абавязкова прадстаўлены на яе старонках, і конкурс прадоўжыцца чарговым праектам “Школа экажурналістыкі.

Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Дзяніс ДАВЫДАЎ,
вучань сярэдняй школы № 13 Вілейкі,
фіналіст конкурсу экалагічнай журналістыкі “Святло тваёй душы”

Адзін дзень майго жыцця

Радкі з дзённіка

Першы ўрок — фізіка

Я гляджу на старонкі падручніка. Першая, другая, трэцяя. Белыя старонкі, чорныя літары. Калі пачаць іх чытаць, атрымліваюцца словы. Тэма — радыеактыўныя элементы і іх паўраспад. Побач з тэкстам параграфа — схема атама, які расчапляецца на дзве часткі. Тут усё проста. Атам выглядае даволі мірна. Няма нават і напаміну пра смерць.

Мурашы бягуць у мяне па спіне. Я закрываю падручнік і не хачу думаць ні пра што.

— Існуюць тры віды выпраменьвання, — гаворыць настаўнік, — альфа, бэта і гама. “Я ёсць альфа і амега, першы і апошні”, — успамінаю я словы з Бібліі.

Званок.

Урок другі — мова

Тэма сённяшняга ўрока — лексіка. Вывучаем лексічнае значэнне слова, архаізмы, неалагізмы. Асабліва шмат апошніх. Што ж, з’яўляюцца новыя прадметы, рэчы, з’явы. Для іх патрэбны новыя словы. Настаўніца просіць прывесці прыклады.

Вось прыклады: канцэрагены, мутацыя, анкалагічныя захворванні, радыенукліды. Безумоўна, новыя словы. Можа, трэба растлумачыць іх, прывесці сінонімы? Боль, жах, смерць. Ці патрэбны ім новыя назвы? Смерць і ёсць смерць.

Я намагаюся адагнаць гэтыя думкі.

Званок.

Трэці ўрок — хімія

Урок нішто сабе. Новая тэма. Металы першай групы галоўнай падгрупы. Тэма нескладаная, вывучалася раней.

Настаўніца просіць адкрыць падручнікі на пэўнай старонцы. Вось яны, аб’екты для вывучэння, размешчаны ў радок. Літый, натрый, калій, рубідый. Побач — цэзій.

Мурашы зноў папаўзлі па спіне. Мне неяк не па сабе, я адварочваюся і гляджу ў акно.

Званок...

Чацвёрты ўрок — літаратура

Цудоўнейшы твор выдатнага пісьменніка — “Людзі на балоце”. Васіль, Ганна, іх светлае пачуццё, іх няўдачы. Калектывізацыя, калгас. Можна даведацца шмат пра што з былога.

Ці мог нават думаць Іван Мележ, калі пісаў сваю хроніку, што праз столькі часу яго нашчадкі ўжо не змогуць жыць на тым Палессі, якое ведаў ён, што яны не будуць купацца ў Прыпяці і карыстацца дарункамі пушчы. Ён не ведаў, што сімвалам новага Палесся стане чорна-жоўты кружок.

Такое адчуванне, што мне не хапае паветра.

Званок...

Пяты ўрок — гісторыя

Другая сусветная вайна. Гэта вайна была, напэўна, самай крывавай і страшнай. У нас загінуў кожны чацвёрты.

Я гляджу на карту. Вось Брэсцкая крэпасць, вось Мінск, Магілёў. Далей — Масква. На карце шмат розных рысак, стрэлак і знакаў. На карту нельга перанесці боль, жах і кроў людзей, мільёнаў людзей, якія навек засталіся ў зямлі.

Кожны чацвёрты... А што адбываецца зараз? Які там у нас натуральны прырост? А колькі людзей пакутуюць ад раку? Што гэта — вайна? Супраць каго ваюем мы на гэтай неаб’яўленай вайне? Можна зразумець адно — мы ваюем за выратаванне ўласнага жыцця.

Званок...

Скончыўся яшчэ адзін дзень.

Дамоў я іду праз лес. Так ужо здарылася, што абавязковымі атрыбутамі лесу зараз з’яўляюцца апошнія дасягненні нашай цывілізацыі. Вось яны — банкі, бутэлькі, пакеты. Я ўслаўляю прагу чалавека да ведаў і не супраць прагрэсу, але ці ж патрэбен такі прагрэс?

Мяне суцяшае адно — ёсць людзі, якім, як і мне, не ўсё роўна, якія будуць старацца, каб не знікла больш ні адно цудоўнае месца ў нашым бары ці на беразе нашай сінявокай Віліі.

Згадваюцца словы Пімена Панчанкі:

...Я не цар, не Бог.
Сёння я маліўся з баравінаю,
Каб струмень крынічкі не засох,
Каб зямля не стала дамавінаю...

Ідучы дамоў, я праходжу каля кучы смецця, з-пад якой прабіваецца кволы парастак. Гэта прыводзіць мяне да думкі: прырода выжыве, адолее ўсё. А ці зможа чалавек выжыць у тых умовах, якія сам стварыў? Не ведаю. Можа здарыцца, што гэта вайна стане для яго апошняй.

Літаратурны працэс

Успомніць першародны сэнс слова

Андрэя Федарэнку няма патрэбы лішні раз прадстаўляць аматарам літаратуры дый усёй культурнай грамадскасці. Аўтар шэрагу таленавітых празаічных твораў, самы малады пісьменнік, уключаны ў хрэстаматыі для розных класаў, удзельнік легендарнага аб‘яднання 80-х “Тутэйшыя”, прадстаўнік нашай краіны ў еўрапейскім “Літаратурным экспрэсе - 2000”... Фармальная нагода для інтэрв‘ю — з‘яўленне ягонай хрэстаматыйнай аповесці “Шчарбаты талер” у перакладзе на рускую мову ў расійскай кніжнай прасторы — стала падставай для сур‘ёзнай размовы на самыя розныя, у тым ліку каляліттаратурныя і каляшкольныя, тэмы.

— Андрэй, ты — самы малады аўтар, уключаны ў школьныя хрэстаматыі... Як пачуваешся ў гэтай ролі — ролі “хрэстаматыйнага пісьменніка”? Ці думаў калі-небудзь, што патрапіш у школьныя падручнікі? Як ставіўся сам у дзяцінстве да хрэстаматый?

— У дзяцінстве для мяне кожны пісьменнік быў не зямной, зусім не такой, як усе астатнія людзі, істотай; школьная хрэстаматыя таксама здавалася нечым вечным, непадлеглым крытыцы — як, скажам, для верніка Святое пісанне. Дужа я тады быў малы, наіўны і чысты... Канечне, і не марыў, што сам некалі патраплю ў хрэстаматыю. Адгалоскі дзяцінства жывучыя, таму і пачуваюся ў ролі “хрэстаматыйнага аўтара” двяака. Наколькі гэта прыемна, настолькі ж і небяспечна. Справа ў тым, што ў хрэстаматыю можа ўвайсці адзін, ад сілы некалькі твораў, да таго ж твораў часта не лепшых, “прахадных”. Разумееш? Школьнік, ці гімназіст, ці студэнт чытае або прабягае тэкст вачыма, і ў яго складваецца думка, што цяпер ён ведае, які перад ім пісьменнік, і ён можа ніколі ў жыцці больш не чытаць яго. А між тым лепшае засталося якраз “за бортам” хрэстаматыі.

— Табе самому вядома (магчыма, па выступленнях або па лістах, якія ты атрымоўваеш), як успрымаюць тваю творчасць школьнікі? Той жа “Шчарбаты талер”, уключаны ў кнігу для пазакласнага чытання ў 5 класе “Ветразі”...

— Думаю, што ўспрымаюць маю творчасць гэтак сама, як і творчасць любога іншага пісьменніка, — па-рознаму. Камусьці яна падабаецца, камусьці не. Так і павінна быць. Калі ж канкрэтна, адзін хлопчык з другога класа, помню, назваў у газеце “Книжный мир” мой “Талер” сваёй любімаю кнігаю... Было пісьмо ад дванаццацігадовай дзяўчынкі (друкавалася ў часопісе “Бярозка”), з такімі словамі: “Ваша кніга для мяне з‘яўляецца інцыклапедыяй лета” — так і напісала, мілая дзяўчынка, праз “і”...

— А як нарадзілася ідэя перакласці “Шчарбаты талер” на рускую мову і падарыць яго расійскім чытачам? Хто тут каго знайшоў — ты выдаўца або выдавец — цябе? І наогул, ці не мог бы ты расказаць (вядома, наколькі гэта магчыма) пра знешні бок справы (выдавец, наклад, умовы распаўсюджвання кніжкі і г.д.)?

— У апавяданні А.Аверчанка ёсць эпізод, дзе размаўляюць два эмігранты. “Што да мяне, то я не прападу, — кажа адзін. — Знайду якога-небудзь багатага дурня-грэка — разам справу і абцяпаем!” Праз нейкі час сустракаюцца: “Ну што, знайшоў дурня-грэка з грашыма?” — “Не, — адказвае, адводзячы вочы, — дакладней, ён знайшоў мяне, дурня...”. Калі ж сур‘ёзна, то ёсць у нас у Мінску такое выдавецтва, “Сучасны літаратар”. Гады два таму яно пачало выпускаць серыю кніжак на рускай мове — “Дэтэктыў для дзяўчынак і хлопчыкаў”. Мне паказалі некалькі кніжак гэтай серыі, прапанавалі выдаць свой “Талер”, паабяцалі нават паслугі перакладчыка. Але я ўзяўся перакладаць сам. Увесь працэс, дарэчы, ад здачы рукапісу да выхаду кнігі заняў цэлы год, але нарэшце яна выйшла, пад крыху зменнай назваю — “Тры талеры”, накладам у 10100 асобнікаў. Адносна ўмоваў распаўсюджвання магу сказаць толькі тое, што прадавацца кніжка будзе, здаецца, толькі ў Расіі. На апошняй старонцы там пазначана: “Книги издательства АСТ можно заказать по адресу 107140, москва, а/я 140, АСТ — “Книги по почте”.

— Наколькі я ведаю, раней твае творы перакладаліся ўжо на замежныя мовы; твая класічная, не пабаюся гэтага слова, “Бляха” ў перакладзе на англійскую друкавалася нават у амерыканскім “Ікарусе”... Вось калі параўнаць адчуванні, напрыклад, тое (у сувязі з “Бляхай”) і цяперашняе (у сувязі з “Талерам”), дык дзе больш радасці, здзіўлення, спадзявання на чытацкае разуменне?

— Гэтыя адчуванні нельга нават і параўноўваць. Калі я друкаваўся ў Амерыцы, я быў аўтарам адзінай маленькай кніжкі з чатырма апавяданнямі... І раптам пасыпалася. Адзін ліст з Амерыкі, другі, пасля разавы кантракт, пасля нейкія анкеты, пасля гранкі апавядання, загаловак якога пераклалі на англійскую мову з трыма варыянтамі зносак, пасля копія чэка на 250 долараў з банка на Манхэтэне, пасля і самі долары (у той час, здаецца, у 95-м, Дзяржаўная прэмія Беларусі была меншая за гэтую суму)... Усё гэта было так нова, так незвычайна... На нейкі час нават узнікла ілюзія калі не славы, дык прызнання, поспеху; усё гэта так нагадвала міраж пісьменніка “сапраўднага”, вядомага, аблашчанага поспехам, — міраж, які мы назіраем, скажам, у заходніх фільмах: стаіць сабе ў беласнежнай кашулі і шортах, у цёмных акулярах, на фоне мора і ўласнай яхты, адной рукой абдымаючы дзяўчыну-прыгажуню, другой падпісваючы направа і налева кантракты які-небудзь французскі ці амерыканскі шчаслівчык-выскачка...

Цяпер нават шкада троху, што ўсё закончылася гэтак хутка і па сутнасці нічым.

— Давай цяпер па парадку. Першае — радасць. Наогул ты задаволены канчатковым рускім варыянтам аповесці? І ў сэнсе якасці перакладу (так, пераклад — твой, уласны, і ўсё-такі?), і ў сэнсе мастацкага афармлення, дый ва ўсіх астатніх сэнсах?

— Асабіста мне рускі варыянт падабаецца нават больш за арыгінал. Перакладаць было лёгка і цікава. Ніякіх чарнавікоў, толькі кніга і камп‘ютэр, ну і слоўнік, вядома. Я дазваляў сабе падурэць — напрыклад, гэтак ажыўляючы дыялогі: “Места, сказал, у вас там истерические!” (гаворыць напалоханая бабулька галоўнай гераіні). — “Исторические”, — папраўляе ўчастковы. У беларускім варыянце такой гульні слоў не было. Наконт мастацкага афармлення гэта лепшая з маіх (усяго трох) кніг. Што датычыць “астатніх сэнсаў”... Здагадваюся, што ты маеш на ўвазе сэнс грашовы. Мне заплацілі роўна столькі, колькі і за арыгінал — выдадзены ў “Юнацтве”. Відаць, гэта справядліва. Аповесць жа я пісаў амаль год, пасля яшчэ два кніга рыхтавалася да выдання. А на пераклад пайшоў усяго адзін месяц.

— Другое — здзіўленне. Я не выпадкова хацеў бы спытаць пра гэта... Здзіўленне творчага характару — непазбежны спадарожнік таго, хто перакладае, і таго, хто чытае пераклад, асабліва калі ён добра ведае абедзве мовы, перакладную і арыгінальную. А ў цябе, Андрэй, якраз такі выпадак. Калі, урэшце, ты здзіўляўся больш: у працэсе перакладу або тады, калі ўбачыў сябе на рускай у гатовым выглядзе, у выглязе выдадзенай кніжкі?

— Я дарагі Мікола, на жаль, знаходжуся якраз у тым, не зусім прыемным для пісьменніка, узросце, калі развучваешся здзіўляцца наогул чаму б там ні было. Ды веру — гэта, па-руску кажучы, “блажь”, гэта часовае. Гэта пройдзе. У літаратуры я ўжо чатырнаццаць гадоў, калі лічыць ад года з‘яўлення ў друку першага апавядання, а здаецца, што нічога сапраўднага яшчэ і не было, што я толькі-толькі пачынаю намацваць сваю дарогу і штосьці, добрае, галоўнае, значнае — наперадзе...

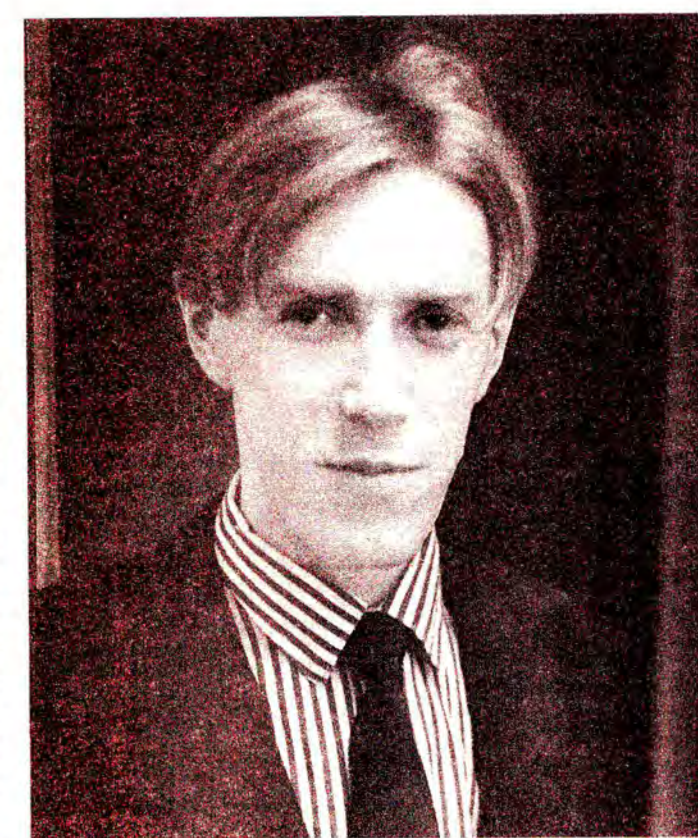
— Трэцяе — спадзяванне на чытацкае разуменне, прызнанне і водгук. Ці зможа, на твой погляд, зацікавіць расійскага чытача багаты і, дарэчы, чыста нацыянальны культурна-гістарычны каларыт тваёй аповесці? Або ў гэтым выпадку ты робіш стаўку выключна на ейны прыгодніцка-дэтэктыўны элемент?

— Тут дарэчы будзе прывесці цалкам (прашу прабачэння за нясціпласць) анатацыю да кнігі: “Эта приключенческая повесть перенесет читателя на живописные просторы Беларуси, где во время летних каникул ее юные герои заняты поисками (весьма опасными для жизни) клада. Лиризм повести, ее мягкий юмор, белорусский колорит никого не оставят равнодушными, помогут понять глубину души простого, бесхитростного и талантливого белорусского народа”. (Звярні ўвагу на таўталогію “простой — бесхитростный”.)

Разам з тым я не настолькі наіўны, каб разлічваць на нейкае імгненнае “прызнанне”, “разуменне” і інш. Хутчэй за ўсё кніга кане ў бяздонную Лету расійскай маскультуры, “літаратурнай папсы”, як я яе называю.

— Наша прыгодніцкая літаратура мае багатыя традыцыі. Янка Маўр, Уладзімір Караткевіч, Леанід Дайнека, Кастусь Тарасаў... цяпер вось Андрэй Федарэнка. Андрэй, я правільна выбудаваў гэты ланцужок? Ці ты б хацеў назваць яшчэ каго-небудзь з пісьменнікаў такога жанру, хто выклікае ў цябе павагу і каго ты лічыш сваім настаўнікам? Магчыма, не толькі з беларускіх...

— Адразу зробім папраўку — дзіцячая прыгодніцкая літаратура. У Караткевіча, акрамя “Чазеніі”, нічога больш у гэтым плане і не ўспамінаецца, Дайнеку і Тарасава таксама наўрад ці можна назваць пісьменнікамі “дзіцячымі”... Застаецца Маўр. Дзіўна: у дзяцінстве я

вельмі шмат чытаў беларускай літаратуры, але ў памяці чамусьці засталіся Гюго (“Бюг Жаргаль” я прачытаў у чатыры гады), Твэн, Уэлс, Дзікенс, Конан Дойл, Майн Рыд — дарэчы, нядаўна, паспрабаваў перачытаць ягонага “Безгаловага вершніка” (менавіта так раман перакладаецца даслоўна) і проста жахнуўся... З рускіх — Рыбакоў, Драгунскі, Гайдар. Я вельмі люблю амерыканскую літаратуру: Эдгар По, О. Генры; М.К. Ролінгс — яе кніга “Аднагодкі” са мною ўсё жыццё, я чытаў яе ў шэсць гадоў, у шаснаццаць, у дваццаць шэсць, чытаю цяпер — і ўсё з аднолькавым пачуццём захаплення і зайздрасці... Люблю “Знесеных ветрам” — не бяздарны фільм, а цудоўны раман, хоць і не разумею прыкрага промаху Мітчэл — Рэт жа ніякім чынам не мог ведаць, што Скарлет застрэліла янкі! І самае цікавае, што менавіта на гэтай памылцы Мітчэл пабудаваны працяг — “Скарлет” Рыплей!

— Андрэй, табе ўжо вядомая якая-небудзь рэакцыя расійскіх чытачоў?

— Абсалютна ніякай. Як раскупляецца кніга і ці раскупляецца наогул? Як чытаецца?.. Не будзем забываць, што многія, тым больш дзеці і падлеткі, наогул мала ўвагі звяртаюць на прозвішча аўтара.

— Дарэчы, а ці ўключаны ў пераклад тыя ўрыўкі, якія былі выразаны пры выданні беларускага варыянта па цэнзурных меркаваннях? І ці не баішся ты, што закранеш якіясьці велікароскія стрункі, якія, як ні круці, жывуць у душы (ці падсвядома) ледзь ці не ва ўсіх расіян?

— Ну вось і прыехалі... Цэнзура “Юнацтва” была дзіцячым лепетам у параўнанні з рускамоўным выданнем. Восем (!) салідных кавалкаў тэксту мне прапанавалі прыбраць, у тым ліку і вядомы, звязаны з нацыянальнай сімволікай, які, дарэчы, у “Юнацтве” выкрэслілі не столькі па ідэалагічных прычынах, колькі па мастацкіх. У рускім выданні знік, напрыклад, такі сказ: “Оксана легко могла переходить с одного языка на другой”, у сэнсе з беларускай мовы на рускую, і наадварот. Навошта спатрэбілася гэты эпізод прыбіраць? Не здагадваешся?

Маім велікаросам-цэнзарам і хацелася, і калолася. Калі б я іх паслухаўся і зрабіў усе восем купюр, аповесць проста рассыпалася б; там жа ўсё пабудавана, калі памятаеш, на аднолькавым гучанні слоў з трох моў: беларускай, рускай і французскай, і ключом да разгадкі скарбу служыць менавіта беларускае слова.

— Андрэй, не магу не задаць табе, як прадстаўніку нашай краіны ў нядаўнім “Літаратурным экспрэсе — 2000”, вось такіх некалькіх агульных пытанняў: што значыць літаратура ў сучасным свеце? чым адрозніваецца яе ўспрыняцце на Захадзе ад нашага? ці можаш у гэтым сэнсе вылучыць якія-кольвек тэндэнцыі, якія ты заўважыў там і якія неўзабаве дакоцяцца да нас?

— На гэтыя сапраўды складаныя пытанні я магу даць толькі вельмі агульныя адказы. Прыватнага характару. Напрыклад, шведка Інга-Ліна, якой спадабалася мая шахматная аповесць “Цугцванг” і якую яна збіралася перакладаць на шведскую (смешна пытаючыся: “Што такое Дом быта? Што такое “Імперыял нуль сем”?”), дзівілася: “Калі ты прафесійны пісьменнік, чаму ў цябе няма літагента? Чаму ў цябе няма камп‘ютэрнага адраса?” Я паўдня даводзіў ёй розніцу паміж літаратурай “для душы, сапраўднай” і літаратурай камерцыйнай, якую шмат хто вымушаны пісаць дзеля грошай і пад псеўданімамі; растлумачыць не змог. А мне было дзіка чуць, што, напрыклад, у той жа Швецыі авансам маладому пісьменніку можа быць прызначана пажыццёвая пенсія. Калі ласка, пішы, пакуль малады, набірайся сіл, можа, калі-небудзь праславіш шэдэўрам сваю радзіму, а не атрымаецца — нічога страшнага! Або — у Францыі пісьменніку могуць асобна плаціць за права першай публікацыі на французскай мове; пасля, безумоўна, ён можа выдавацца на якой заўгодна, але першымі, будзь ласкавы, няхай з тваім творам азнаёмяцца суайчыннікі. І гэта правільна. Гэта проста здорава (скажам, цяжка ўздыхнуўшы...).

Тэндэнцыі, якія дакоцяцца да нас... У канцы мінулага года з Берліна я атрымаў ладны пакет. Сярод іншага быў там адзін цікавы дакумент, пад назвай “Міжнародная літаратурная сетка”. Можна звярнуцца да яго і сёе-тое працытаваць. “Умовы існавання літаратуры як жанру, — пішацца там, — падвергліся значным зменам. На нашых вачах адбываецца працэс аддзялення паэтычнага зместу ад прывычнай формы — кнігі. Вусныя формы перадачы літаратуры і інтэракцыі... усё больш выходзяць на першы план. Літаратура, калі яна хоча выжыць як від мастацтва, павінна асэнсаваць сябе часткай свету камунікацыі, які радыкальна змяняецца. Яе галоўнай рысай становіцца глабалізацыя... Для ўздзеяння ў сусветным маштабе літаратуры як віду мастацтва, звязанаму з мовай, неабходныя ў большай меры, чым іншым відам мастацтва, пераклад і перакладчык...”

Што-небудзь зразумела? Ад сябе магу толькі дадаць: пісьменнік у сучасным свеце павінен ведаць англійскую мову, павінен мець выхад у Інтэрнет і рыхтавацца да глабалізацыі. Гэта непазбежнасць.

— Але пакуль, Андрэй, тая глабалізацыя, не мог бы ты падзяліцца сваімі найбліжэйшымі творчымі планамі? Ад цябе ж чуў, што ты нядаўна закончыў новую аповесць. Пра што яна? Што за жанр?

— Нават дзве аповесці. Адну пісаў два гады, другую два месяцы. Першая — пра Слуцкае паўстанне, нядаўна выйшла ў 3-м нумары часопіса “Полымя”, аповесць вельмі складаная ў тым плане, што я “ўкінуў” у яе занадта шмат сябе — не ведаю, ці зразумела кажу... “Няхай у маім літаратурным гардэробе будзе вісець” і гэты шэры слуцкі шынель.

А другую пісаў лёгка і радасна (вызваліўшыся ад “слуцкай катаргі”), яна авантурна-дэтэктыўна-прыгодніцкая, аднолькава адрасаваная і дарослым, і падлеткам. Як і “Талер”, хачу прапанаваць аповесць часопісу “Маладосць”, а пасля, магчыма, перакласці на рускую мову.

— І напрыканцы, Андрэй, ужо традыцыйнае пытанне нашай газеты: пра што б ты хацеў, каб зайшла гаворка на II з‘ездзе настаўнікаў?

— М. Горкі казаў, што ўсяму, што ёсць у яго добрага, ён абавязаны кнігам; забыў дадаць, што і настаўнікам (пазней, калі ён выбярэ ў настаўнікі Леніна, Дзяржынскага і Луначарскага, гэты промах горка адпомсціць яму...).

Ведаю, што ў настаўнікаў — зрэшты, як і ва ўсіх — праблем вышэй галавы; спадзяюся, што хоць самыя галоўныя, хоць часткова будуць пастаўлены на з‘ездзе і вырашаны. Разам з тым баюся, каб усё не звялося да выключна меркантыльных пытанняў. Выступоўцы на з‘ездзе мусяць найперш успомніць першародны сэнс слова НАСТАЎНІК — ад настаўляць на шлях праўдзівы (па магчымасці, канечне). Чэхаў некалі выціскаў з сябе па кроплі раба — мы ж, і дзеці нашыя, вёдрамі павінны выліваць з сябе тую хлусню і брыдоту, якою нас так старанна напампоўваюць. Вось тут і патрэбна дапамога Настаўніка. Калі ён сам для сябе не вызначыць цвёрдай грамадзянскай пазіцыі, калі ён будзе лічыць, што дастаткова прафесіяналізму і вузкай спецыялізацыі — мала верагодна, што выхаванцы яго стануць сапраўднымі патрыётамі Беларусі, ды і ўвогуле па вялікім рахунку людзьмі...

Мікола ЧЭМЕР.

Акцёр-студэнт

Акцёрская кар'ера Аляксандра Андрыенкі пачыналася ў дзіцяча-юнацкім тэатры "Мара". І гэта, відаць, не выпадкова — назва тэатра як нельга лепш адпавядала імкненню Аляксандра стаць артыстам. Сёння яго мара здзяйсняецца — ён трэці год працуе ў Беларускім акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа ў Віцебску, сыграў некалькі вядучых роляў у прэм'ерных спектаклях. Але таму, што А.Андрыенка з'яўляецца яшчэ і студэнтам-завочнікам Беларускай акадэміі мастацтваў, яму, аднаму з найбольш здольных маладых акцёраў, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь устанавіла дзяржаўную стыпендыю.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

Без рэтушы

"Студэнцкія аўтобусы" па выхадных

Нядзельныя маршруты аўтобусаў з Валожына на Мінск сапраўды можна назваць студэнцкімі. Асабліва ў вячэрні час. Навучэнцы нагадваюць хутчэй селядцоў у бочцы, чым павольных пасажыраў.

А пачынаецца ўсё на вакзальнай пляцоўцы. Тут тусуюцца прадстаўнікі самых розных ВНУ, тэхнікумаў, разнастайных факультэтаў. Былыя аднакласнікі, а цяпер першакурснікі, і "дэмбелі" (навучэнцы старшых курсаў) весела гамоняць у чаканні аўтобуса.

Вось і ён... Што тут пачынаецца! Дзесяткі пакетаў і непад'ёмных сумак прапіхваюцца ўперад нагружанымі юнакамі і дзяўчатамі, нярэдка з дапамогай бацькоў, з адной мэтай — у першых радах уварвацца ў салон. Бедныя таты і мамы ледзь вытрымліваюць натоўп "дзяцей", калі спрабуюць выйсці з аўтобуса. Прыемнага ў гэтай сітуацыі мала. Бацькі ў такім выпадку — непатрэбная перашкода ўсім. І смешна глядзець на іх, і шкада.

Нарэшце ўсе ўтрамбаваліся. Павольна аўтобус пачынае шлях у сталіцу, а студэнцтва — свае двухгадзінныя ўзаеміны. Пра што гамоніць моладзь

Заўсёды актуальнымі тэмамі былі і будуць — жыццё ў інтэрнаце, здача экзаменаў, выпадкі з выкладчыкамі і ўсялякія студэнцкія прыколы. Прызнацца, мне асабіста надакучылі такія размовы. Можа, таму, што ўражлівыя першакурсніцы, захлынаючыся ад пачуццяў, даўно паспелі ўжо расказаць, напэўна, усё, што маглі і не маглі. Менавіта іх даводзіцца слухаць часцей за ўсё. Але ж гэта нармальна. Хлопцы ганарацца тым, як адзначаюць амаль штодзень святы, напрыклад, ткацкай прамысловасці ці Дзень Парыжскай камуны. Дзяўчаты выказваюць уражанні пра начны Мінск, падарожжы ў Макдональдс, цікавыя знаёмствы... Усяго не пералічыць.

Здараецца, юнакі вязуць з сабой у сталіцу бутэльку віна ці гарэлкі. Але апошняя не абавязкова даязджае да месца прызначэння. З якім задавальненнем дзеліцца яна на пяць-шэсць чалавек! І смех, гаворка працягваюцца ўжо неяк па-іншаму, больш узбуджана. Не думаю, што спіртное неяк дзейнічае, прынятае ў такіх невялікіх дозах, але сам факт, што каля цябе няма таты ці мамы, няма строгіх выкладчыкаў, няма тых, хто асудзіць за такі ўчынак, дае стымул рабіць нейкія вольнасці. На жаль, распіццё спіртных напояў іншы раз прыводзіць і да сумных вынікаў. Ад гэтага ўжо нявесела.

Хоць я і не аматар распавядаць пра сваё мінулае студэнцкае жыццё-быццё ў соты раз, але здараецца і разгаварыцца. Сядзіш, прыгадваеш розныя смешныя здарэнні, смяешся сама і некага забаўляеш, хто ў стане зразумець студэнта з паўслова, чаго "просты" чалавек не ўцяміць, — толькі другі студэнт. І гэта асабліва цэніцца.

Вось ужо заблішчэў агнямі Мінск. А на "закуску" ў некага аказваецца гітара... Гэта, без сумнення, сапраўдная рамантыка. То ціхія, то гучныя гукі ўрываюцца ў самае сэрца кожнага прысутнага. Узбуджанасць змяняецца цішынёй, нехта прыслухоўваецца, імкнецца штосьці зацягнуць... А потым усе выходзяць з аўтобуса, каб бегчы ў гэтае вірлівае, не падобнае на дамашняе, жыццё. А аўтобус, які з'яднаў на дзве гадзіны такіх аднолькавых і такіх розных студэнтаў, вяртаецца ў Валожын.

Вольга ДУБОВІК.

Жарты

— Што гэта: чай ці кава? Мне здаецца, што напой пахне газай.

— Калі вам здаецца, што пахне газай, то гэта — чай, бо кава ў нас пахне шкіпінарам.

* * *

— У вас вельмі хутка выпадаюць валасы. Вы што-небудзь робіце, каб іх ўратаваць?

— А як жа! Дамагаюся разводу.

* * *

У этнаграфічным музеі гід кажа:

— Перад вамі шкілет дыназаўра, які жыў 80 мільёнаў 18 гадоў таму.

— Дзіўна! — усклікнуў адзін з наведвальнікаў музея. — Як гэта вы з такой дакладнасцю ўстанавілі ўзрост жывёлы?

— Гэта вельмі проста, — адказаў гід. — Калі я прыйшоў сюды працаваць, то мне сказалі, што дыназаўру 80 мільёнаў гадоў, а я ўжо тут працую васемнаццаць гадоў.

* * *

У час аўкцыёну ацэншчык раптам абвясціў:

— Адзін спадар толькі што згубіў партаманет, у якім было дзесяць тысяч долараў. Ён гатовы аддаць тысячу долараў таму, хто верне яму партаманет.

Усеагульная цішыня. Затым з глыбіні залы пачуліся галасы:

— Дзве тысячы!..

— Тры тысячы!..

* * *

— Доктар, вы ведаеце, што іншыя ўрачы бальніцы не згодны з вашым дыягназам маёй хваробы?

— Так, я ведаю. Спадзяюся, што ўскрыццё нас рассудзіць.

Канстанцін КАРНЯЛЮК.

Парады гаспадыні

* Луска з рыбы лягчэй знімецца, калі рыбу пакласці ў глыбокі посуд і заліць кіпенем. Праз хвіліну дастаць і адразу ж акунуць у халодную ваду.

* Кавалачкі рыбы пры смажанні не разваляцца, калі іх пасаліць, абваляць у муцэ і вытрымаць 10-15 хвілін, а потым пакласці на патэльню ў гарачы алей.

* Пры запяканні мяса не падгарыць, калі ў духоўку паставіць міску з вадой.

* Адбіўное мяса будзе мяккім, калі намазаць яго сумессю воцату і алею і пакінуць так на 1-2 гадзіны, пасля чаго смажыць.

* Мяса для шніцэляў і адбіўных стане больш мяккім, калі суткі патрымаць яго ў вінным воцаце.

* Часнок у гарачую страву кладзіце тады, калі яна ўжо знята з агню, а потым дайце настаяцца 3-5 хвілін. Ад доўгага награвання часнок страчвае свае карысныя якасці. Не варта яго дадаваць і ў страву, якая ўжо астыла. Ад гэтага яе смакавыя якасці пагаршаюцца.

* Ячны жаўток добра захоўваецца ў халадзільніку ў шклянцы з вадой.

Падрыхтавала Аліна ЯНКОЎСКАЯ.

Праграма тэлеперадач на тыдзень

ПАНЯДЗЕЛАК, 23 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 "...Из забвения и праха". Дак. фільм.
7.40 Тэлебарометр.
8.00 Рэзананс.
9.00, 15.00 Навіны.
9.10 "Самазванцы".
10.10 "Усё нармальна, мама!".
10.40 Прэм'ер-парад.
11.10 "Сад мары".
11.40 "Новыя прыгоды гномаў". **12.10** Музычная праграма (Міжнародны Французскі Канал).
13.00 "Час мясцовы".
13.30 "Жамчужыны акіяна". Маст. фільм.
14.30 Сталіца.
15.15 "Калі ласка, ці Пабочным асобам уваход забаронены". Маст. фільм для дзяцей.
16.30 "Тэленавігатар".
16.55 "Людз і і звяры". 1-я і 2-я серыі.
20.05 З дакладных крыніц.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.35 "Самазванцы".
22.35 Стадыён.
23.05 Планета "АРТ".
23.35 А. Дэлон у меладраме "Дзень і ноч".

ГРТ

14.00, 17.00, 23.25 Навіны.
14.20 Зорная гадзіна.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 Спецрэпартаж "Архангельскае эльдарада".
17.45 Чакай мяне.
18.40 "Хто хоча стаць мільянерам?".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 "X-files".
21.55 Э. Радзінскі. "Маё тэатральнае жыццё". Фільм 4-ы.
22.50 Погляд.
23.55 Канцэрт "Чайф". 15 гадоў. Усё толькі пачынаецца".

РАСІЯ

15.00 Мультфільмы.
15.25 "Простыя ісціны".
16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
16.30 "Хаджэнне па пакутах".
18.00 "Камісар Рэкс".
19.30 Мясцовы час. Весткі—Масква.
19.50 Дэтэктыў "Без тэрміну даўнасці".
21.35 М. Жванецкі. "Простыя рэчы".
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 "Дзяжурная часць".
23.05 Архіўныя тайны.
23.30 Фільм "Захачу — пакахаю".
1.20 "Спорт за тыдзень".

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Там на невядомых дарожках". Маст. фільм.
8.45 "Тым часам".
9.15 Р. Шуман. Сімфонія 1 "Вясенняя".
9.50 "Кракадзілы". Дак. фільм. **10.40** "Калыска мяцяжу". Серыял.
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Акадэмія пана Кляксы". Маст. фільм. 1-я серыя.
13.00 Іграе Э. Вірсаладзе.
13.30 Навіны культуры.
13.45 Мультфільм.
14.15 Сферы.
15.00 Навіны.
15.10 "Востраў-матылёк".
15.35 Мультфільм.
15.50 Звышнавука.
16.15 "Партрэт горада на фоне горада".
16.40 "Калыска мяцяжу". Серыял.
17.30 Навіны культуры.
17.40 "Свет авіяцыі".
18.05 "З канцэртнай залы".
18.30 "Пра час і пра сябе".
19.00 "Вячэрняя казка".
19.15 Мультфільм.
19.30 Навіны культуры.
19.50, 21.25 Дж. Кілці "Мілы ілгун". Спектакль.
21.05 Пасля навін...
22.30 Ад кінаавангарда да відэаарта.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35 У друк.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.50 Гадзіна быка.
6.50 Тушыце святло.
7.55 "Вуліцы разбітых ліхтароў-3".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.20 "Вуліцы разбітых ліхтароў-3". **10.30** "Усяго".
11.25 Учора ў "Выніках".
12.45 Лялькі.
13.30 Стары тэлевізар.
14.40 У запас.
15.30 "Элен і рабяты".
16.10 Футбольны клуб.
17.05 "О, шчаслівчык!".
18.35 Герой дня.
19.00 "Дасье дэтэктыва Дуброўскага".
20.15 Фільм А. Зіненкі "Тэлегаспадарка".
21.50 Тушыце святло.
22.00 "Спартак. Гульня на полі гісторыі". 1-я серыя.
23.15 Сёння апоўначы.
23.50 Гадзіна быка.
23.55 "Антрапалогія".

СТБ

6.00 "Ікс-мен".
6.30 "Шкадлівы сабака".
7.00 "Манітор".
7.30 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30 "Віртуальны свет".
8.45 Трылер "Салодкая хлусня".
10.35 Інфармпраграма "168 гадзін Мінска".
11.05 Камедыя "Завярніце мне норку".
12.40 "Ваенная тайна".
13.20 "Кінаафіша Мінска".
13.30, 17.30 Навіны СТБ.
13.45 Музыка на СТБ.
14.00 "Пляж".
15.00 "Сакрэтныя матэрыялы". **16.00** "Ікс-мен".
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг".
17.45 Музычна-забаўляльная праграма. **18.00** "Раузан". Тэленавела.
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
19.55 "Культурнае жыццё Мінска". **20.00** "Мэш".
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Гульні ў падкіднога".
22.05 Баявік "Жанчына-тэрмінатар".
0.05 Навіны СНД.
0.20 Футбольны кур'ер.
0.35 Музычна-забаўляльная праграма.

АЎТОРАК, 24 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

Радаўніца

7.00 "Серафім". Дак. фільм аб вясковым святары.
7.30 Здароўе.
8.00 "Самазванцы".
9.00, 15.00 Навіны.
9.10 Слова Мітрапаліта Філарэта на Радаўніцу.
9.25 Фільм — дзецям. "Руслан і Людміла". Маст. фільм. 1-я і 2-я серыі.
11.50 "Цені і сілуэты". Да 100-годдзя з дня нараджэння беларускага спевака М. Забэйды-Суміцкага.
12.10 "Радаўніца". Маст. фільм. **13.30** "Званы Дабравеста". Дак. фільм.
14.00 "Жамчужыны акіяна". Серыял.
15.15 Меладрама "Запомніце мяне такой".
17.35 Мультфільм.
18.10 "Знахар". 1-я і 2-я серыі. **20.25** Круглы стол па праблемах пераадолення наступстваў катастрофы на ЧАЭС. **21.00** Панарама.
21.35 "Самазванцы".
22.30 Спорткур'ер.
22.40 Ток-шоу "Будні".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.25 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.55 Поле цудаў.
14.20 Цар гары.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "Усе падарожжы каманды Кусто".
17.55 Як гэта было. "Чарнобыль, 1986 год".
18.40 "Забойная сіла-2".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Прыгодніцкі фільм "Залата".
22.50 "Цывілізацыя".
23.40 Трылер "Дэман-цырульнік".

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 19.00, 22.00 Весткі.
7.30 "Раніца з "Аргументамі і фактамі".
7.35 Мультфільм.
7.45 "Праваслаўны каляндар".
7.50 Мясцовы час. "Дзяжурная часць".
8.15 Дэтэктыў "Без тэрміну даўнасці".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 "Том і Джэры".
16.40 "Хаджэнне па пакутах". **18.00** "Камісар Рэкс".
19.30 Мясцовы час. Весткі—Масква.
19.50 Камедыя "Зефір у шакаладзе". **21.30** "Расія — пачатак". Дак. серыял.
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 "Дзяжурная часць".
23.00 Мужчына і жанчына.
23.55 Фільм "Цэнтральны вакзал".

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Ідыёт". Маст. фільм. Частка 1-я.
9.15 "Свет авіяцыі".
9.45 "Тайны навальніцы". Дак. фільм.
10.35 "Калыска мяцяжу".
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Акадэмія пана Кляксы", 2-я серыя. **12.55** Ф. Шуберт. Сімфонія 5.
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Разам з Фафалем".
13.55 Тэлеэнцыклапедыя.
14.10 Мультфільмы.
15.00 Навіны.
15.10 "Востраў-матылёк".
15.35 Мультфільм.
15.45 "Справа жыцейская".
16.10 "Мы прыйшлі з мора".
16.35 "Калыска мяцяжу".
17.30 Навіны культуры.
17.40 "Ноу-хау".
17.55 Зоркі сусветнага балета. **18.20** "Цытаты з жыцця".
19.00 "Вячэрняя казка".
19.05 "Ох, ужо гэтыя дзеткі".
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Тайны навальніцы". Дак. фільм.
20.40 Пасля навін...
21.00 Сцэнаграма.
21.25 "Ідыёт". Частка 1-я.
23.05 Навіны культуры.

НТБ

5.00 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35 У друк.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.50 Гадзіна быка.
6.50 Тушыце святло.
7.55 "Дасье дэтэктыва Дуброўскага".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч". **10.25** Крымінал.
11.25 Фільм "Другі раз у Крыме".
13.30 Стары тэлевізар.
14.40 У запас.
15.30 "Элен і рабяты".
16.10 "Страсць".
17.05 "О, шчаслівчык!".
18.35 Герой дня.
19.05 "Дзень нараджэння Буржуя". **20.15** "Крымінальная Расія".
21.50 Тушыце святло.
22.00 "Спартак. Гульня на полі гісторыі". 2-я серыя.
23.15 Сёння апоўначы.
23.50 Гадзіна быка.
23.55 "Антрапалогія".
0.50 "За мяжой магчымага".

СТБ

6.00 "Ікс-мен".
6.30 "Шкадлівы сабака".
7.00 "Манітор".
7.30 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны". **8.45** Баявік "Жанчына-тэрмінатар".
10.35 "Дыскаверы" на СТБ.
10.55 "Віртуальны свет".
11.05 Камедыя "Дзве ночы з Клеапатрай".
12.40 "Няшчасны выпадак".
13.20 Кінаафіша Мінска.
13.30, 17.30 Навіны СТБ.
13.45 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.00 "Пляж".
15.00 "Гульні ў падкіднога".
16.00 "Ікс-мен".
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг".
17.45 Гараскоп СТБ.
17.50 "Культурнае жыццё Мінска". **18.00** "Раузан".
18.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш".
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Гульні ў падкіднога".
22.05 Камедыя "Памяняцца целамі".
0.20 Навіны СНД.
0.35 Камедыя "Дзве ночы з Клеапатрай".

СЕРАДА, 25 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.30 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь! **8.00** "Самазванцы".
9.15 "Тайны свет Алекс Мак". **9.45** Мультыклуб.
10.10 25-ы кадр.
10.30 Сутнасць.
11.10 "Усе мае дзеці".
12.00 "Адысея каманды Кухто".
12.30 Крымінальнае дасье.
13.15 Маст. фільм "Сакрэтны фарватэр". 1-я серыя.
14.35 Урокі Н. Наважылавай.
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Марсупіламі". Заключная серыя.
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". **15.05** "5х5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.20 "Тайныя спружыны палітыкі". **18.40** Зона Ікс.
18.50 Меладрама "Нэлі і пан Арно".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 "Самазванцы".
22.50 Спорт-кур'ер.
23.00 "Сустрэча ў Траецкім".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.25 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Забойная сіла-2".
10.15 "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.40 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.20 Покліч джунгляў.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "Усе падарожжы каманды Кусто".
17.50 Футбол. Адборачны матч чэмпіяната свету. Зборная Югаславіі—зборная Расіі. **20.00** Час.
21.00 Трылер "Падманутая".
23.00 "Формула ўлады".
23.50 Фільм "Канагер".

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
7.30 "Раніца з "Аргументамі і фактамі".
7.35 Мультфільм.
7.45 "Праваслаўны каляндар".
7.50 Мясцовы час. "Дзяжурная часць".
8.15 Камедыя "Зефір у шакаладзе".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 "Хаджэнне па пакутах". **18.00** "Камісар Рэкс".
19.30 Мясцовы час. Весткі—Масква. **19.50** Баявік "Заказаны забойца".
21.30 Вялікі рэпартаж РТР.
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 "Дзяжурная часць".
23.00 Дэтэктыў "Чалавек з вачамі з грошай".

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Ідыёт". Частка 2-я.
8.55 "Мы прыйшлі з мора".
9.20 Д. Шастаковіч. Канцэрт 1 для фартэпіяна з аркестрам.
9.45 "Зорка "Палын". Дак. фільм. 1-я серыя.
10.40 "Калыска мяцяжу".
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Падарожжы пана Кляксы". 1-я серыя.
13.00 "Позні кветкі для В. Жызневай".
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Разам з Фафалем".
14.00 Тэлеэнцыклапедыя.
14.15 Мультфільмы.
15.00 Навіны.
15.10 "Востраў-матылёк".
15.35 Усе суры Карана.
15.45 "Кансіліум".
16.10 А. Барадзін. Квартэт 2.
16.40 "Калыска мяцяжу".
17.30 Навіны культуры.
17.40 "Расійскі кур'ер".
18.05 "Бяссонніца".
18.30 Магія кіно.
18.40 Хто мы?
19.10 "Вячэрняя казка".
19.15 Мультфільм.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Зорка "Палын". Дак. фільм. 1-я серыя.
20.50 Пасля навін...
21.10 Апокрыф.
21.40 "Ідыёт". Частка 2-я.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35 У друк.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.50 Гадзіна Быка.
6.50 Тушыце святло.
7.55 "Дзень нараджэння Буржуя".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч".
10.25 "Астроддзе".
11.25 Фільм "Мы жылі па суседству".
13.30 Стары тэлвізар.
14.40 У запас.
15.30 "Элен і рабяты".
16.10 "Страсць".
17.05 "О, шчаслівчык!".
18.35 Герой дня.
19.05 "Дзень нараджэння Буржуя".
20.15 "Раслінная жыццё".
21.50 Тушыце святло.
22.00 "Спартак. Гульня на полі гісторыі". 3-я серыя.
23.15 Гадзіна быка.
23.55 "Антрапалогія".
0.50 "За мяжой магчымага".

СТБ

6.00 "Ікс-мен".
6.30 "Шкадлівы сабака".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30 Навіны "СТБ—24 гадзіны". **8.45** Меладрама "Асаблівая ноч".
10.35 Інфармацыйна-пазнавальная праграма "Еўропа сёння".
10.55 "Віртуальны свет".
11.05 Фантастычны фільм "Вяртанне Чалавека-невядзімкі".
12.50 Спартыўны агляд.
13.20 "Кінаафіша Мінска".
13.30 Навіны СТБ.
13.45 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.00 "Пляж".
15.00 "Гульні ў падкіднога".
16.00 "Ікс-мен".
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг".
17.30 Навіны СТБ.
17.45 Гараскоп СТБ.
17.50 "Культурнае жыццё Мінска". **18.00** "Раузан".
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш".
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Гульні ў падкіднога".
22.05 Трылер "Атака на "Актаберфест".
0.10 Навіны СНД.
0.25 Фантастычны фільм "Вяртанне Чалавека-невядзімкі".

ЧАЦВЕР, 26 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 0.35 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь! **8.00** "Самазванцы".
9.15 "Тайны свет Алекс Мак".
9.40 Дакументальны экран.
11.10 "Усе мае дзеці".
12.00 Вялікае снеданне.
12.30 Парыжскі тыдзень моды ў праграме "Новая калекцыя". **13.10** "Сакрэтны фарватэр". 2-я серыя.
14.25 "Скарбы сусветнай культуры". **15.00** Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 Мультфільм.
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". **16.05** "5х5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.20 "Саюзная веча".
18.45 Зона Ікс.
19.00 Фільм "Чорны бусел".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 "Адкрыцці часу". Публіцыстычная праграма.
22.15 "Самазванцы".
23.10 Спорткур'ер.
23.20 Відзьма-нявідзьма.

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.45 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Хто хоча стаць мільянерам?".
10.15 "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.40 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.20 Праграма "100%".
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 Спецрэпартаж.
17.55 "Працэс".
18.40 Серыял "Парыжскі антыквар".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Фільм "34-ы скоры".
22.35 Серыял "Джаз".
0.00 "Паранармальныя з'явы. Закрытае дасье".

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
7.30 "Адкрытая мытня".
7.45 "Праваслаўны каляндар".
7.50 Мясцовы час. "Дзяжурная часць".
8.15 Баявік "Заказаны забойца".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 "Хаджэнне па пакутах".
18.00 "Камісар Рэкс".
19.00 Весткі.
19.30 Мясцовы час. Весткі Масква.
19.50 "Марш Турэцкага".
21.25 "Адчыніце, міліцыя!".
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 "Дзяжурная часць".
23.00 Вялікі рэпартаж РТР. "Нявольнікі Чарнобыля".
23.35 Фільм "Брудная здзелка".
1.20 Гарачая дзесятка.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Блудны сын". Маст. фільм.
9.05 "Справа жыцейская".
9.30 "Зорка "Палын". 2-я серыя.
10.40 "Калыска мяцяжу".
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Падарожжы пана Кляксы". 2-я серыя.
12.55 Канцэрт Н. Луганскага.
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Разам з Фафалем".
13.55 Тэлеэнцыклапедыя.
14.15 Дакументальныя гульнявыя фільмы.
15.00 Навіны.
15.10 "Востраў-матылёк".
15.35 Мультфільм.
15.55 "Успамінаючы Іну Гоф".
16.40 "Калыска мяцяжу".
17.30 Навіны культуры.
17.40 Шляхі Госпадня... "Апошні опцінскі старац".
18.05 "Улада факта".
18.20 "Час музыкі".
18.45 Парыжскі часопіс.
19.10 "Вячэрняя казка".
19.20 Мультфільм.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Зорка "Палын". 2-я серыя. **21.00** Пасля навін...
21.20 "Дадэс'ка-дэн". Маст. фільм. Частка 1-я.
22.30 "Джазафрэнія".
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35 У друк.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.50 Гадзіна быка.
6.50 Тушыце святло.
7.55 "Дзень нараджэння Буржуя".
9.00. 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч".
10.25 Падарожжы натураліста.
11.30 Дэтэктыў "Дасье чалавека ў "Мерседэсе". 1-я серыя.
13.30 Стары тэлевізар.
14.40 У запас.
15.30 "Элен і рабяты".
16.10 "Страсць".
17.05 "О, шчаслівчык!".
18.35 Герой дня.
19.05 "Дзень нараджэння Буржуя".
20.15 "Жаночы погляд".
21.50 Тушыце святло.
22.00 Незалежнае расследаванне.
23.15 Сёння апоўначы.
23.50 Гадзіна быка.
23.55 "Антрапалогія".
0.50 "За мяжой магчымага".

СТБ

6.00 "Ікс-мен".
6.30 "Шкадлівы сабака".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30 Навіны "СТБ—24 гадзіны". **8.45** Трылер "Атака на "Актоберфест".
10.35 "Экстрэмальныя гульні".
10.55 "Віртуальны свет".
11.05 Камедыя "Малпачкіны прадзелкі".
12.40 "Клуб "Белы папугай".
13.20 "Кінаафіша Мінска".
13.30 Навіны СТБ.
13.45 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.00 "Пляж".
15.00 "Гульні ў падкіднога".
16.00 "Ікс-мен".
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг".
17.30 Навіны СТБ.
17.45 Гараскоп СТБ.
17.50 "Культурнае жыццё Мінска". **18.00** "Раузан".
19.00 "Экзотыка".
19.15 Музыка на СТБ.
19.30 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш".
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Гульні ў падкіднога".
22.05 Баявік "Горад у агні".
0.10 Навіны СНД.
0.25 Камедыя "Малпачкіны прадзелкі".

ПЯТНІЦА, 27 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.30 Навіны.
8.00 "Самазванцы". Серыял.
9.10 "Тайны свет Алекс Мак".
9.40 Прэм'ер-парад.
10.05 Дак. серыял. "У фокусе". Фільм "Месца злачынства" Йаханесбург" (Германія).
11.10 "Усе мае дзеці". Серыял.
12.05 "Сад мары". Перадача для дачнікаў.
12.30 Арсенал.
13.15 "Сакрэтны фарватэр". Маст. фільм. 3-я серыя.
14.35 "Адкрыцці часу".
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.15 Мультфільм.
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". **16.05** "5х5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.20 "Свет і мы".
18.45 Зона Ікс.
19.00 "Экзамен на дырэктара". Маст. фільм.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21755 "Самазванцы".
22.50 Спорткур'ер.
23.00 Каралеўскае палянванне.
23.45 Музычная праграма для моладзі". Выпуск 8-ы.

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.50 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Парыжскі антыквар".
10.15 "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.40 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.20 Зорная гадзіна.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** Мультсерыял "Пакемон".
15.45 "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "З лёгкай парай!"
18.00 Дак. дэтэктыў "Прывіды манетнага двара". Справа 1997 года.
18.30 Смачныя гісторыі.
18.40 Поле цудаў.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.55 Крэмль-9. "Гараж асобага прызначэння".
21.40 Дэтэктыў "Мэрыя".
0.05 Трылер "Без алібі".

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
7.30 "Тысяча і адзін дзень".
7.45 "Праваслаўны каляндар".
7.50 "Дзяжурная часць".
8.15 "Брудныя гульні" з цыкла "Марш Турэцкага".
10.30 "Санта-Барбара".
14.00 "Шалёныя грошы".
14.30 "Луіза Фернанда".
15.25 Серыял "Простыя ісціны".
16.30 "Том і Джэры".
16.40 Серыял "Народжаная рэвалюцыяй. Камісар міліцыі расказвае".
18.00 "Камісар Рэкс".
19.30 "Мясцовы час. Весткі — Масква".
19.50 Фільм "Начны агонь".
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 "Дзяжурная часць".
22.00 Фільм "Крымінальныя любоўнікі".
0.55 "И дольше века...". Лео Бакерыя.
1.35 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Соль зямлі". Маст. фільм.
9.15 "Бары Дуглас у Вялікай зале Маскоўскай кансерваторыі".
9.50 "Прасвятленне. Сон аб Флярэнцкім". Дак. фільм.
10.35 "Калыска мяцяжу". Серыял.
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Прыгоды Бураціна". Мультфільм.
12.45 Замежнае дак. кіно.
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Разам з Фафалем".
13.55 Тэлеэнцыклапедыя.
14.10 Ж. Бізэ—Р. Шчадрын "Кармен-сюіта".
15.00 Навіны.
15.10 "Востраў-матылёк".
15.35 Мультфільмы.
16.00 "Венецыянскі купец".
16.35 "Калыска мяцяжу". Серыял.
17.30 Навіны культуры.
17.40 "Сенсацыя! Сенсацыя? Сенсацыя...
18.05 Майстры Вялікага тэатра. **18.35** Зорныя гады "Ленфільма".
19.15 "Вячэрняя казка".
19.30 Навіны культуры.
19.50 "А мінулае здаецца сном". Дак. фільм.
21.00 Пасля навін...
21.20 "Вечары з Веранікай Долінай".
21.45 "Дадэс'ка-дэн". Маст. фільм. Частка 2-я.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.35 У друк.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.20, 7.50 Гадзіна быка.
6.50 Тушыце святло.
7.55 "Дзень нараджэння буржуя".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.25 Серыял "Каханне і тайны Сансет Біч".
10.25 Герой дня без гальштука.
11.30 Дэтэктыў "Дасье чалавека ў "Мерседэсе". 2-я серыя.
13.30 Стары тэлевізар.
14.40 У запас.
15.30 "Вуліца Сезам".
15.55 Серыял "Страсць".
16.55 Серыял "Паліцэйская акадэмія".
18.35 "Голас народа".
20.05 "О, шчаслівчык!".
21.50 Тушыце святло.
22.05 Фільм "Чартоўкі".
0.10 "Антрапалогія".
1.05 Серыял "За мяжой магчымага".

СТБ

6.00 "Ікс-мен". Мультсерыял. **6.30** "Шкадлівы сабака".
7.00 "Сімпсаны". Мультсерыял.
7.30 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30 Навіны "СТБ-24 гадзіны".
8.45 Баявік "Горад у агні".
10.35 Інфармацыйна-аналітычная праграма "Як жыццё?".
10.55 "Віртуальны свет".
11.05 Камедыя "Забойцы лэдзі".
13.20 "Кінаафіша Мінска".
13.30, 17.30 Навіны СТБ.
13.45 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.00 "Пляж".
15.00 "Гульні ў падкіднога".
16.00 "Ікс-мен".
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг". Серыял.
17.45 Музычна-забаўляльная праграма "У напрамку".
18.00 "Раузан". Тэленавела.
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны — СТБ — 24 гадзіны.
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш". Серыял.
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Гульні ў падкіднога".
22,05 Фантастычны баявік "Віртуальная цацка".
0.05 Навіны СНД.
0.20 Камедыя "Забойцы лэдзі".
1.50 Музычна-забаўляльная праграма.

СУБОТА, 28 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
8.00 "Самазванцы".
9.10 "Тайны свет Алекс Мак".
9.35 Здароўе. Тэлечасопіс.
10.05 Каралеўскае палянванне.
10.30 "Цішыня". Дак. фільм пра мастака Л. Марчанку.
11.15 "Тэатральныя гісторыі". Кароткаметражны маст. фільм паводле апавяданняў А. П. Чэхава.
12.10 Ток-шоу "Будні". Аўтарскае права.
13.15 "Сакрэтны фарватэр". Маст. фільм. 4-я серыя.
14.40 Дак. серыял "Скарбы сусветнай культуры".
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 Мультфільм.
15.30 "Тайны свет Алекс Мак". **16.00** "5х5".
16.55 Хакей. Чэмпіянат свету. Беларусь—Чэхія. Прамая трансляцыя. У перапынках (17.35) — Навіны, (18.20) — "Зона Ікс".
19.15 Дэтэктыўны серыял "Жулі Ляско".
21.00 Панарама.
21.45 "Тайныя спружыны палітыкі".
22.05 "Самазванцы".
23.05 Спорт-кур'ер.
23.15 Вячэрні экспрэс.
24.00 Начны сеанс. Прыгодніцкая меладрама "Азарт".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 0.20 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі". Серыял.
9.15 Поле цудаў.
10.15 "З лёгкай парай!".
10.45 Гісторыя аднаго шэдэўра.
11.15 Тэлеканал "Добры дзень".
12.00 "След чорнай рыбы". 5-я серыя.
13.30 Дак. дэтэктыў. Тайна ракеты "Шквал".
14.20 Прыгодніцкі фільм "Яе звалі Д'ябал".
16.00 "Паветраныя замкі". Серыял.
17.25 Дэтэктыў "Кодэкс знявагі".
20.00 Час.
20.40 "Ніка-2001".
0.35 Камедыя "Эд Вуд".

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 16.00 Весткі.
7.30 "Масква—Мінск".
7.45 "Праваслаўны каляндар".
7.50 Мясцовы час "Дзяжурная часць".
8.15 Фільм "Начны агонь".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 "Народжаная рэвалюцыяй. Камісар міліцыі расказвае".
18.00 "Камісар Рэкс".
19.00 Весткі ў суботу.
19.30 Мясцовы час. Весткі — Масква.
19.50 Тэлегульня "Ідэальны мужчына".
20.55 Фільм "Усё тое, аб чым мы так доўга марылі".
23.00 "Па сакрэту..." Канцэрт Барыса Майсеева.
0.55 Дзяжурная часць.
1.05 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формула -1".
2.15 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

9.05 "Бусляня".
9.30 "Мой цырк".
9.55 "Ласяня". Маст. фільм.
11.30 Навіны культуры.
11.35 Тэлеверсія балета "Браты Карамазавы".
12.25 Замежнае дак. кіно.
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Разам з Фафалем".
13.55 Тэлеэнцыклапедыя.
14.10 Мультфільмы.
15.00 Навіны.
15.10 "Востраў-матылёк".
15.35 Іграе М. Фядотаў.
15.55 Ж.-Б. Мальер "Мешчанін у дваранстве". Спектакль.
16.45 "Малыя музеі Санкт-Пецярбурга".
17.10 Вуліца майго дзяцінства.
17.30 Навіны культуры.
17.40 Машыны часу.
18.05 "З канцэртнай залы".
18.30 Айчына і лёсы.
19.10 "Вячэрняя казка".
19.20 "Вясёлая карусель". Мультфільмы.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Слава працы". Дак. фільм
20.20 Пасля навін...
20.40 "Еўропа". Маст. фільм.
22.30 Ад кінаавангарда да відэаарта.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
7.15 Камедыя "Трагічная памылка".
9.25 "Каханне і тайны Сансет Біч". **10.25** Дог-шоу "Я і мой сабака".
11.25 Фільм "Кацечка".
13.30 Стары тэлевізар.
14.40 У запас.
15.30 Фільм аб фільме "Фартуна".
15.55 Серыял "Страсць".
16.55 "Паліцэйская акадэмія".
18.45 "Адзін дзень".
19.20 "Вуліцы разбітых ліхтароў-3". **20.30** "Усяго".
21.50 Тушыце святло.
22.05 Фільм "Мама".
0.10 Серыял "За мяжой магчымага".

СТБ

6.00 "Ікс-мен". Мультсерыял.
6.30 "Шкадлівы сабака".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 Музыка на СТБ.
7.45 "Выпадковы сведка".
8.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
8.45 Фантастычны баявік "Віртуальная цацка".
10.35 Тэлемагазін.
11.05 Драма "Вечар, цягнік...".
13.20 "Кінаафіша Мінска".
13.30 "Экзотыка".
13.45 "Тэлеспецназ".
14.00 "Пляж".
15.00 "Гульні ў падкіднога".
16.00 "Ікс-мен". Мультсерыял.
16.30 "Шкадлівы сабака".
17.00 "Дарма і Грэг". Серыял.
17.30 "Без касметыкі". Праграма для жанчын.
17.45 "Прывітанне, доктар".
18.00 "Раузан". Тэленавела.
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Гадзіна пік".
21.00 "Чорны пакой".
22.05 Фільм жахаў "Люмі".
0.05 Музыка на СТБ.
0.20 Драма "Вечар, цягнік..."

НЯДЗЕЛЯ, 29 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 "Еўропа — агульная спадчына. Брэст". Дак. фільм.
7.15 Дэтэктыўны серыял "Жулі Ляско".
9.00, 15.00 Навіны.
9.10 "Новыя прыгоды гномаў". Мультсерыял.
9.40 Гумарыстычны серыял "Кувалда".
10.15 "Усё нармальна, мама!".
10.45 "Адысея каманды Кухто". Тэлегульня.
11.20 Вялікі сняданак.
11.50 Арсенал. Праграма аб арміі. **12.20** Мультыклуб.
12.45 "Спяваем з аркестрам". Фестываль беларускай дзіцячай песні.
13.20 Серыял па выхадных. "Жамчужыны акіяна" (Францыя).
14.20 "І іншыя афіцыйныя асобы". **14.35** 25-ы кадр.
15.10 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
15.40 Крымінальнае дасье.
16.10 Маст. фільм "Крадзеж". 1-я і 2-я серыі.
18.40 Планета "АРТ".
19.15 Тэленавігатар.
19.40 Тэлебарометр.
20.00 Рэзананс.
20.50 Спорт-кур'ер.
21.00 Камедыя "Заўтра мы разводзімся" (Францыя).
22.25 "Новая калекцыя". Канскі фестываль у чаканні адкрыцця.
22.55 Чэмпіянат Беларусі па валейболу. Фінальны тур. Жанчыны.

ГРТ

6.45 Слова пастыра.
7.00, 9.00, 14.00, 17.00 Навіны. **7.15** Праграма "100 працэнтаў".
7.40 Мультсеанс.
7.55 Камедыя "Альф".
8.25 Іграй, гармонік любы!
9.10 Смак.
9.30 "Смехапанарама".
10.10 "Песня года". Фінал.
12.00 Здароўе.
12.40 Дэтэктыў "Да расследавання прыступіць". Фільм першы. 1-я серыя.
14.15 Мультфільм "Нязнайка на Месяцы".
15.40 Дак. фільм "Як рабілі "Нязнайку".
15.55 "Ералаш".
16.05 "Кітайскі гарадавы".
17.20 Святочны выпуск праграмы "З лёгкай парай!".
19.35 Баявік "Блэкджэк".
21.30 Часы.
22.50 "На футболе".
23.20 Цяжкая атлетыка. Чэмпіянат Еўропы.
23.30 Фільм "Молах".

РАСІЯ

6.30 "Дыялогі пра рыбалку".
6.55 "Тайна трэцяй планеты". Мультфільм.
7.45 Прагноз надвор'я.
7.50 Рускае лата.
8.40 "ТБ Бінга шоу".
9.35 "Сто да аднаго".
10.25 Сам сабе рэжысёр.
11.00 "Каламбур".
11.30 Вялікая краіна.
12.10 Парламенцкая гадзіна.
13.00, 19.00 Весткі.
13.20 Фільм "Трывожная нядзеля".
15.00 "Прэс-клуб".
15.45 "Міжнародная панарама". **16.30** "Нацыянальны даход".
17.00 Мая сям'я. "101 спосаб разбагацець".
17.55 "Аншлаг".
19.30 "Гарадок".
20.10 Фільм "Таксі".
22.00 Трылер "Факультэт".
0.00 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формула-1". Гран-пры Іспаніі.
2.10 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

9.05 "Першакласніца". Маст. фільм.
10.10 "Экспедыцыя "Чыж".
10.40 "Белыя мядзведзі ў льдах". Дак. фільм.
11.35 "Бабуліны рэцэпты".
11.45 "Графаман".
12.10 Век Рускага музея.
12.40 "Тайна Трэцяй планеты".
13.30 Навіны культуры.
13.45 Ток-шоу "Наўздагад". Багдан Ступка.
14.10 "Аднавокія валеты". Маст. фільм. Частка 1-я.
15.25 Тым часам.
15.50 Спявае Алег Пагудзін.
16.20 Мульфільмы.
16.55 XX стагоддзе. Выбранае. "Спынены сон".
17.40 "Прывідны баль". Спектакль.
18.45 "Вячэрняя казка".
18.45 "Ох, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.10 "Дзіўныя гісторыі". Маст. фільм.
20.15 "Гістарычныя канцэрты".
21.00 Навіны культуры.
21.20 "Асабістыя ўспаміны аб вялікім жыцці".
21.25 "Хто там...".
21.50 "Барбара". Маст. фільм. Частка 1-я.
23.10 "О мора, мора..." Мультфільм для дарослых.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00 Сёння.
7.15 Камедыя "Першая пальчатка".
9.15 Фільм "Стары Хатабыч".
11.25 "Дэпрэсія".
11.50 Фільм "Шалака".
14.00 "Трэці тайм".
15.35 Падарожжы натураліста. **16.10** Вялікія бацькі.
16.50 "Паліцэйская акадэмія". **18.00** Вынікі.
19.45 Лялькі.
20.00 "Вуліцы разбітых ліхтароў-3".
21.15 Фільм "Апошні байскаут".
23.20 "Футбольны клуб".
0.00 "За мяжой магчымага".

СТБ

6.30 Музканал.
7.00 "Фантастычная чацвёрка". Мультсерыял.
7.30 "Казкі джунгляў". Мультсерыял.
8.00 "Гадзіна пік".
9.00 "Манітор".
9.20 Футбол. Англійская прэм'ер-ліга.
11.15 "Кірава, 17".
11.30 "Сапраўдныя паляўнічыя на прывіды". Дак. фільм.
12.30 Навіны "СТБ—24 гадзіны".
12.45 "Прывітанне, доктар".
13.15 Фільм "Сабачае сэрца". 1-я серыя.
15.15 "Фантастычная чацвёрка". Мультсерыял.
15.45 "Казкі джунгляў". Мультсерыял.
16.15 Інфармацыйна-аналітычная праграма "Як жыццё?".
16.45 "Няшчасны выпадак".
17.15 Баявік "Права на жыццё-3".
19.30 Інфармацыйная праграма "168 гадзін Мінска".
20.30 "Яе звалі Нікіта". Серыял.
21.30 Баявік "Вірус".
23.40 Футбольны кур'ер.
0.10 Крымінальная драма "Стрыптыз за кратамі".
2.15 Начны музканал.

Выконваючы абавязкі галоўнага рэдактара Пётр ЮДО

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намесніка галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ, адукацыйных інавацый - 36-43-62, праблем выхавання, навукі - 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Святлана КІРСАНАВА.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №2265
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 21.4.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.